Бацькаўшчына

ОРГАН БЕЛАРУСКАЙ НАЦЫЯНАЛЬНА-ВЫЗВОЛЬНАЙ ДУМКІ

WHITERUTHENIAN NEWSPAPER "BACKAUSCYNA" ("FATHERLAND")

Responsible Publisher: Wladimir BORTNIK

Druck: „LOGOS", Buchdruckerei u. Verlag, G.m.b.H. München 8, Rosenheimerstr. 46 a.

Post Adress: "Backauscyna", München 22, Herzog-Rudolf-Straße 49/III

Die Administration der Weißruthenischen Zeitung „BACKAUSCYNA" München 22, Herzog-Rudolf-Straße 49/III

ГАЗЭТА ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ — ЦАНА 50 Н. ФЭН.

DIE WEISSRUTHENISCHE ZEITUNG „DAS VATERLAND" | THE WHITERUTHENIAN NEWSPAPER „THE FATHERLAND" | LE JOURNAL BIELORUSSIEN „LA PATRIE"

№ 36–37 (115–116) — Нядзеля 7–14 верасьня 1952 г. — ГОД ВЫДАНЬНЯ 6

На службе нацыянальна-вызвольнай ідэі

Рэдакцыя «Бацькаўшчыны» ўважае за вялікі для сябе гонар, што ей выпала на долю адзначыць у гэтым нумары 50-годзьдзе ад дня нараджэньня адная-го з найбольш заслужаных Беларусаў — прэзыдэнта Рады Беларускай Народнай Рэспублікі інж. Мікалая Абрамчыка. Хаця гэтая гадавіна споўнілася роўна месяц таму назад — 6 жнівеня 1952 году, але зь незалежных ад нас прычынаў адзначаем яе сяньня й выказваем пры гэтым Высокапаважанаму Юбіляінту як найбольшай памынасьці ў Ягоным асабістым жыцьці й як найвялікшых посьпехаў у Ягонай так цяжкай і плённай нацыянальнай працы для дабра Беларускага Народу!

Беларускі народ на цярністым шляху свайго нацыянальна-вызвольнага змаганьня выдаў зь сябе нямала вялікіх людзей, зьместам жыцьця каторых была ахвярная служба для агульнанароднай справы, а вялікая нацыянальная ідэя найвялікшым маральным наказам. Ад самага пачатку беларускага адраджэньня аж да апошніх дзён нашая гісторыя записала залатымі літарамі шмат выдатных адзінак, якія сваей нястомнай працай, нязвычайнымі здольнасьцямі й бязьмежнай ахвярнасьцю ў вялікай ступені кранулі наперад справу вызвольнага змаганьня, пакідаючы такім чынам за сабой незацёрты сьлед. Яны не даверанымі ім становішчамі, але дабраволна ўзятымі на сябе абавязкамі ў меру сваіх сілаў і магчымасьцяў, а найчасьцей панад сілы й звыш магчымасьцяў, ня гледзячы на ўсякія перашкоды й цяжкасьці, заданьні гэтыя з чэсьцю выконвалі.

Да такіх людзей з поўным правам можам залічыць і Мікалая Абрамчыка, сяньняшняга прэзыдэнта Рады Беларускай Народнай Рэспублікі, пяцідзесяцігодзьдзе жыцьця якога й трыццаціголдзьдзе нацыянальнае працы адзначае сяньня беларускае эмігацыйнае грамадзянства. Ужо той факт, што ўсе беларускія незалежніцкія арганізацыі ўва ўсіх краінах расьсяленьня беларусаў і вялізарная колькасьць паасобных адзінак, ня гледзячы на свае палітычныя пагляды й партыйныя перакананьні, пасьпяшылі дзеля адзначэньня гэтае гадавіны із сваімі прывітаньнямі й пажаданьнямі, частку якіх друкуем у гэтым нумары «Бацькаўшчыны», зьяўляецца вымоўным доказам, на колькі беларускае грамадзянства разумее вялікую ролю Мікалая Абрамчыка ў нашым вызвольным руху й правільна ацэньвае ягоныя ў ім бясспрэчныя заслугі.

Ня будзем тут спыняцца над цэласьцю нацыянальнай і палітычнай дзейнасьці Абрамчыка ад самага пачатку, якая сягае звыш трыццаць год таму назад, бо аб гэтым чытач даведаецца із зьмешчанага ў гэтым нумары біяграфічнага артыкулу «З жыцьця й дзейнасьці Мікалая Абрамчыка». Задзержымся толькі на пэрыядзе апошнім, як найбольш нам блізкім, навочнымі сьведкамі й непасрэднымі ўдзельнікамі якога былі мы самі. Прыглядзімся тады да ягонай дзейнасьці пасьля апошняе вайны, як прэзыдэнта БНР.

Пераняцце паўнамоцтваў прэзыдэнта БНР ад Васіля Захаркі ў 1943 годзе пры... на тады крытычны мамэнт і нязвычайна цяжкія абставіны, калі ўсякая легальная беларуская дзейнасьць была немцамі заглушана й зьведзеная да нелегальнай прыгатаваўчай працы на нутраным адрэзку. Падчас усяе вайны быў Захарка поўнасьцю ізаляваны й навет у бальніцы перад свaей сьмерцю знаходзіўся пад сьцісłым наглядам нямецкае паліцыі. А зьдэканьсьпіраваньне немцамі Абрамчыка й ягоны дамовы арышт зрабілі сытуацыю яшчэ больш немагчымай. З другога боку пры ўрадах заходніх альянтаў апынуліся пераважна людзі новыя й маладыя, якія ня ведалі аб ранейшай дзейнасьці БНР, а створаны бальшавікамі міт, што беларусы — гэта калябаранты зь немцамі, прадстаўляў нашую нацыянальную праблему ў вачох заходня-дэмакратычнага сьвету ў зусім хвальшывым сьвятле.

У такіх цяжкіх і няспрыяючых абставінах быў змушаны Абрамчык распачынаць сваю дзейнасьць, як наступнік прэзыдэнта Захаркі. Такая сытуацыя перш за ўсё паставіла перад Абрамчыкам заданьне разьбіць перад заходнімі альянтамі створаны бальшавікамі міт аб калябарацыі беларусаў зь нямецкім нацыязмам і прыпомніць ім аб легітымнасьці БНР. Прымусовая рэпатрыяцыя пасьля заканчэньня вайны параліжавала ўсякую магчымую помач грамадзянства з новай эміграцыі, таму ўсю працу Абрамчык змушаны быў праводзіць дасло́ўна сам. Трэба было за ўсякую цану навязаць кантакты з усімі беларускімі эміграцыйнымі асяродзьдзямі, скансалідаваць усю эміграцыю й надаць ей арганізацыйную форму. І па трэйцяе, трэба было перад альянтамі й акупацыйнымі ўладамі ўжыць усіх спосабаў, каб ўратаваць нашых суродзічаў ад прымусовай рэпатрыяцыі.

Вось у гэтых трох аснаўных кірунках і праводзілася тады дзейнасьць Абрамчыка, які з узятых на сябе абавязкаў вывязаўся бліскуча.

Абрамчык закідае заходнія ўрады і ўлады мэмарыялмі супраць прымусовае рэпатрыяцыі, інтэрвэнюе асабіста, як у цэнтрах, гэтак і ў некаторых паасобных выпадках на месцы, дзе заходзіла гэтага асаблівая патрэба. Прыкладам, у канцы 1947 году ў Даніі на настойліваe дамаганьне Савецкаў мела ім быць выдадзена каля 200 беларусаў. Заалярмаваны гэтай весткай Абрамчык едзе ў Данію, цэлымі тыднямі наведвае данскія міністэрствы й іншыя установы, пераконвае іх, просіць і, калі нарэшце данскі ўрад згаджаецца не рэпатрыяваць гэтых людзей пад умовай, што яны аднак безадкладна пакінуць межы Даніі, Абрамчык асабіста выстараўся для іх перад францускім урадам права азылю ў Францыі. Такім спосабам былі выратаваны гэтыя дзьве сотні нашых суродзічаў ад бальшэвіцкіх лягераў павольнае сьмерці, але пры гэтай нагодзе ўдалося таксама навязаць цясьнейшыя кантакты з урадавымі дзейнікамі Даніі, выклікаць у іх сымпатыю й глыбокае зацікаўленьне беларускай справай. Калі ў 1947 годзе была адменена прымусовая рэпатрыяцыя, то сяньня ня час яшчэ гаварыць, якім шляхам гэта сталася. Але ў кажным выпадку можна цьвердзіць без пераўвялічэньня, што ў акцыі пераконваньня альянтаў супраць рэпатрыяцыі ёсьць вялікая доля заслугаў Абрамчыка.

Але асабліва вялізарная й карысная была праробленая праца ў кірунку азнаямляньня Захаду зь беларускай нацыянальнай праблемай і здабываньня ў заходнім сьвеце трывалых для нас пазыцыяў. Абрамчык адразу пасьля вызваленьня Францыі ад нацыстах, дзе ён тады знаходзіўся, пачаў навязваць блізкія кантакты з амбасадамі заходніх дзяржаваў у Парыжы й непасрэдна з урадамі некаторых зь іх, дасло́ўна засыпаў іх мэмарыяламі, інфармаваў і пераконваў у карысьць беларускай вызвольнай справы. У 1947/48 г. г. многія эгзыльныя ўрады й нацыянальныя цэнтры не маглі яшчэ й думаць аб такіх шырокіх кантактах, якія, дзякуючы выключна Абрамчыку, мелі ўжо мы. Аўтарытэт і палітычны патэнцыял Рады БНР быў ужо тады вялікія ня толькі сярод сваіх, але й чужых. У выніку гэтага рад эгзыльных урадаў пяняволеных бальшавізмам народаў, у тым ліку й былыя нашыя няпрыяцелі або прыціўнікі, уступілі ў перагаворы з ворганамі БНР. Хаця гэтыя перагаворы зь некаторымі нацыянальнасьцямі й ня прыводзілі да канкрэтных дагавораў, аднак вялікім нашым дасягненьнем было ўжо тое, што гэтыя нацыянальнасьці ня імкнуліся шукаць сабе партнэраў сярод беларускіх дывэрсіяў, ведаючы, што адзінай беларускай нацыянальнай рэпрэзэнтацыяй зьяўляецца Рада БНР.

За гэты час Абрамчык навязаў кантакты з адказнымі ўрадавымі дзейнікамі амаль усіх заходніх дзяржаваў і важнейшымі палітычнымі ц...грамі За-

(Заканчэньне на 2 балоне)

Прэзыдэнт Рады БНР інж. Мікалай Абрамчык

Прывітаньні для Прэзыдэнта БНР

ЯГО МІЛАСЬЦІ ПРЭЗЫДЭНТУ РАДЫ БЕЛАРУСКАЙ НАРОДНАЙ РЭСПУБЛІКІ

Сп. інж. Міколе Абрамчыку

ў Парыжы.

Рада Беларускай Народнай Рэспублікі вітае з 50-годзьдзем Вас, як свайго старшыню й ідэйнага правадыра ў змаганьні за сувэрэнныя правы беларускага народу й жадае здароўя, шчасьця й доўгіх год жыцьця.

Нашыя сьвятыя ідэалы нас моцна звязываюць з Вамі й як з чалавекам і як з палітычным правадыром, бо разам з 50-годзьдзем веку мы адзначаем і больш чымсьці 30-годзьдзе Вашага ўдзелу ў супольным змаганьні за зьдзейсьненьне ідэалаў 25-га Сакавіка. Няхай гэтае пачуцьцё адзінства дапамажа Вам у Вашай цяжкай і адказнай працы й надасьць моцы ў змаганьні за волю й лёс нашага народу.

Разам з нашым песьняром мы пераканаyя, што «ня зломяць нас буры у бітве пяроўнай, за зьдзек нашых брацьцяў мы помсту нясём!»

Прэзыдыюм Рады БНР

Гаспода, у жнівені 1952 г.

АГО МІЛАСЬЦІ ПРЭЗЫДЭНТУ БЕЛАРУСКАЙ НАРОДНАЙ РЭСПУБЛІКІ

Сп. інж. М. Абрамчыку

Урад Беларускай Народнай Рэспублікі вітае Вас з нагоды Вашага 50-годзьдзя й жадае здароўя, бадзёрасьці духа й посьпеху на шляху змаганьня за вольную дэмакратычную й незалежную Беларусь.

Кажды нацыянальна сьведамы беларус на Бацькаўшчыне й сярод эміграцыі ведае Вас і Вашую ахвярную працу, зьвданы з Вамі ў барацьбе за ідэалы 25-га Сакавіка й уважае Вас у сучасны мамэнт першым грамадзянінам свайго народу.

Няхай жыве БНР, няхай жывуць змагары за волю народу!

Урад БНР

Гаспода, 6 жнівеня 1952 г.

ЯГО МІЛАСЬЦІ ПРЭЗЫДЭНТУ БНР

Сп. інж. М. АБРАМЧЫКУ.

Ад самых маладых гадоў Вы аддалі таленты свае сьвятой справе вызваленьня гаротнага й слаўнага Народу нашага. І ў 50-тыя ўгодкі жыцьця Вашага, Вы, як спадкаемца нашага незабыўнага Прэзыдэнта БНР веч. пам. В. Захаркі, так сама цьвёрда трымаеце ў руках сваіх сьцяг Незалежнасьці БНР, як і ў часе Вашае маладосьці.

Усе беларускія патрыёты дзякуюць Богу за Вас, сп. Прэзыдэньце, і просяць Яго узмацняць сэрца й розум Ваш Ласкаю Сваёю, пасылаць Вам сілы й здароўе на даўгія гады на Вашым слаўным шляху аднаўленьня Вольнае й Незалежнае Бацькаўшчыны нашае Беларусі.

Вітаючы Вашую Міласьць з нагоды 50-цёх год Вашага жыцьця ад імя вернікаў сьв. БАПЦаркви й сябе асабіста я выказваю гэтым агульнае жаданьне наша: памагай Вам Божа.

† Васіль,
Япіскап БАПЦаркви

Нью-Ёрк, 4 жнівеня 1952.

ЯГО МІЛАСЬЦІ ВЫСОКАПАВАЖАНАМУ ПРЭЗЫДЭНТУ РАДЫ БЕЛАРУСКАЙ НАРОДНАЙ РЭСПУБЛІКІ

Мікалаю Абрамчыку

ў Парыжы

Прэзыдыюм Аўстралійскага Сэктару Рады Беларускай Народнай Рэспублікі мае гонар перасла́ць Вам, Высокапаважаны Спадар Прэзыдэнт, найшчырэйшыя пажаданьні з нагоды Вашых 50 год жыцьця. Дай Божа, каб у наступным дзесятку свайго жыцьця Вы змаглі нас усіх, раськіданых па сьвеце, прывесьці ў вольную Беларусь!

Няхай жыве многія годы Прэзыдэнт Рады БНР інж. М. Абрамчык!

Аўстралійскі Сэктар Рады БНР
Старшыня Сэктару
(Подпіс нячытэльны)
Сакратар
(Др. Я. Малецкі)

Аўстралія, 6 жнівеня 1952 г.

ЯГО ЭКСЦЭЛЕНЦЫІ ПРЭЗЫДЭНТУ БНР

Інж. МІКОЛЕ АБРАМЧЫКУ

Высока-Паважаны Спадару Прэзыдэнце!

З нагоды спаўненьня пяцідзесяцёх год Вашага жыцьця, перасылаю Вам ад імя беларускіх вайскоўцаў, згуртаваных у Згуртаваньні Беларускіх Камбатантаў і Вэтэранаў нашае шчырае жаўнерскае прывітаньне.

Мы, беларускія вайскоўцы, што апынуліся сяньня на чужыне, пазбаўленыя магчымасьці збройна змагацца за незалежнасьць нашае Бацькаўшчыны, глядзім на Вас, як на змагара, што бяз зброі вядзе няўтомнае змаганьне за правa нашага народу да незалежнасьці. Мы глыбака перакананыя, што Вашае ходаньне ў сфэры заходня-эўрапэйскае ды амэрыканскае дыпляматыі здабудзе й для нас месца ў будучым збройным змаганьні вольнага сьвету з прыгнятальнікамі нашага народу.

Мы запэўняем Вас, што мы гатовыя кажнае часіны стануць на Ваш заклік у шчыльныя рады змагароў за незалежнасьць Беларусі.

Дык жадаем Вам, Спадару Прэзыдэнце, вытрываласьці ў Вашай цяжкой ды няўдзячнай працы для нас і нашага народу, здароўя і ўсяго найлепшага ў Вашым прыватным жыцьці.

Жыве Беларуская Народная Рэспубліка!

Жыве Беларусь!

Старшыня Галоўнага Ўраду ЗБВ і ЗБК у Чужыне:
Ф. Кушэль,
Генэрал Брыгады.

Нью-Ёрк, жнівень 1952.

ЯГО МІЛАСЬЦІ ПРЭЗЫДЭНТУ БНР

Сп. Інж. МІКОЛЕ АБРАМЧЫКУ.

Высака-Паважаны Спадару Прэзыдэнце!

З нагоды 50-тых угодкаў Вашага жыцьця, перасылаем Вам ад імя Беларусаў ЗША, згуртаваных у Беларуска-Амэрыканскім Задзіночаньні, нашыя найшчырэйшыя прывітаньні.

Мы якнайлепш разумеем, а часта й дзівімся Вашай адданасьці беларускай справе, Вашай няўтомнасьці й веры ў нашую перамогу, што дзелім із Вамі і ўсе мы.

Таму, карыстаючы з нагоды асягненьня Вамі 50 год Вашага шыцьця, мы жадаем Вам і надалей якнайлепшых удачаў у Вашым змаганьні з ворагамі незалежнасьці Бацькаўшчыны-Беларусі. Жадаем Вам таксама здароўя, даўгога жыцьця, радасьці й задаваленьня ў асабістых Вашых справах.

Галоўны Урад
Беларуска-Амэрыканскага Задзіночаньня

Нью-Ёрк, 3 жнівеня 1952.

ПРЭЗЫДЭНТУ РАДЫ БЕЛАРУСКАЙ НАРОДНАЙ РЭСПУБЛІКІ

СПАДАРУ Інж. МІКОЛУ АБРАМЧЫКУ

Згуртаваньне Беларускіх Камбатантаў у Вікторыі (Аўстралія) вітае Вас, Спадару Прэзыдэнце, з 50-ымі ўгодкамі Вашага нараджэньня й выражае Вам, як Найвышэйшаму Прадстаўніку Беларусі, нашую жаўнерскую адданасьць.

Жыве БНР!

З даручэньня Ўправы ЗБВК
А. Калодка
Сакратар.

Мэльбурн, 6. 8. 1952.

На службе ідэі

(Заканчэньне)

хаду. Беларуская нацыянальная справа выйшла сяньня на міжнародную арэну, яна сталася міжнародным пытаньнем, ей цікавяцца, яе вывучаюць, ей сымпатызуюць. Гэта найвялікшае нашае дасягненьне ў кароткі паваенны пэрыяд, у чым бадай што выключная заслуга Абрамчыка.

Вялізарную акцыю правёў Абрамчык у кірунку арганізаваньня й кансалідаваньня нашага эміграцыйнага грамадзянства пасьля спыненьня варожых дзеяньняў апошняе вайны. За час вайны, як ведама, кантакты із старой эміграцыяй былі парваныя, а з новай, што знаходзілася галоўным чынам у Нямеччыне й акупаваных немцамі краінах, із зразумелых прычынаў не маглі быць наагул навязаныя. Трэба было пачынаць усё спачатку. Гэта была ў той мамэнт нявымоўна цяжкая праца галоўна з увагі на тое, што нашае грамадзянства, стэрарызаванае прымусовай рэпатрыяцыяй і здэзарыентаванае, расплывалася сярод чужых нацыянальнасьцяў, сытуацыя якіх была выклярованая, галоўна палякаў, не даючы аб сабе ніякага знаку.

У гэтым кірунку прарабіла важную работу выдаваная й рэдагаваная Абрамчыкам у Парыжы газэта «Беларускія Навіны», нумар першы каторай паявіўся ўжо восеньню 1945 году. Ня глядзячы на тое, што яна выходзіла нерэгулярна, але згуляла вялікую ролю ў справе ўстанаўленьня кантактаў сярод расьцярушанай эміграцыі й палажыла першыя й трывалыя асновы пад кансалідацыю. Апрача гэтага Абрамчык наведвае асабіста ўсе буйнейшыя асяродзьдзі нашае эміграцыі ў Заходняй Эўропе, памагае ліквідаваць розныя труднасьці, што былі вынікам яшчэ неўстабілізаванага паваеннага жыцьця, памагае ей арганізавацца й дае ініцыятыву грмадзкай і нацыянальнай дзейнасьці. Тут мусім адцеміць, што нашая эміграцыя із свайго боку дала яму поўнае падтрыманьне, а ўсё палітычна сьведамае грамадзянства сканцэнтравалася вакол БНР, так што ў два гады арганызацыйная праца ў васнаўным была ўжо закончаная.

Навязанай такім спосабам сувязі з эміграцыяй Абрамчык ня толькі не парывае, але ўвесь час яе зацясьняе. Ён толькі ў выключных выпадках зьяўляецца габінэтным працаўнікам, што павінна было-б вынікаць зь ягонага становішча. Наадварот, мы бачым Абрамчыка заўсёды з масамі, у сталым і блізкім кантакце зь імі. За апошніх восем год свае дзейнасьці ён амаль пяць год знаходзіўся ў дарозе, з чаго на адну Амэрыку прыпаў чуць не адзін год. І то знаходзіўся не на адным месцы ў Нью Ёрку ці ў Вашынгтоне, але даслоўна й то па некалькі разоў усюды там, дзе толькі знаходзіцца большая ці меншая група беларусаў. За выключэньнем толькі Аргентыны й Аўстраліі, ён за гэты час наведаў усе беларускія пункты ў Заходняй Эўропе й на паўночнаамэрыканскім кантынэнце.

Усе гэтыя падарожжы Абрамчыка зусім ня былі падобнымі да афіцыяльных візытаў, але насілі характар непасрэднае сутычнасьці й супрацоўніцтва з тымі эміграцыйнымі групамі, сярод якіх у дадзены мамэнт ён знаходзіўся. Таму кажнае такое наведаньне пакідала за сабой незацёрты сьлед, пасьля чаго людзі ўзмоцніваліся на духу, адкідалі ўсякія сумлівы, што іх мучылі дагэтуль, і зь сьвежым энтузыязмам узноў упрагаліся ў нацыянальную працу, з такім энтузыязмам, зь якім прыяжджаў і пакідаў іх Абрамчык. І таму ня будзе ніякага пераўвялічэньня, калі скажам, што Абрамчыку ў вялікай меры заўдзячвае беларуская эміграцыя цяперашні стан свайго эміграцыйнага жыцьця й сяньняшную ўзроўню сваей дзейнасьці. Мы далёкія ад прынцыпаў «фюрэрызму», як і далёкім ад гэтага зьяўляецца сам Абрамчык. Аднак з цэлым націскам хочам гэта адцеміць, што калі-б не Абрамчык, дык нашая нацыянальная справа на эміграцыі, асабліва ў галіне вонкавае дзейнасьці, выглядала-б шмат разоў слабей і мізарней, чымсьці яна прадстаўляецца сяньня. І мы ўпэўненыя, што кажны сумленны беларус, калі старанна праанялізуе ўвесь працэс нашай нацыянальнай дзяйнасьці ў вапошні паваенны пэрыяд, поўнасьцю з намі ў гэтым згодзіцца.

Далёка няпоўным і павярхоўным быў-бы абраз чалавека, якім ёсьць Абрамчык, калі-б мы абмежыліся толькі да паказаньня ў гэтых кароткіх словах галоўных этапаў ягонае нацыянальнае й палітычнае дзейнасьці й рэгістраваньня ейных вынікаў. У меру нашых магчымасьцяў мы павінны хоць часткава й хоць мо' недакладна насьветліць тыя некаторыя рысы ягонага характару, якія дазваляюць яму брацца за цяжкія, для многіх за безнадзейныя навет, справы й пасьпахова даводзіць іх да канца.

Мікола Абрамчык — гэта бяспрыкладны энтузыясты беларускай нацыянальнай ідэі. Энтузыязм гэты не зьяўлясцца вонкавым і кароткатрывалым запалам, ня ёсьць звычайным настроем, выкліканым часовымі посьпехамі, але зьяўляецца трывалым і сталым. Ён базуецца на моцнай і нязломнай веры Абрамчыка ў канчальную перамогу беларускай нацыянальнай ідэі. У гэтай веры ён зьяўляецца непахісным. Ён ані чуць ня сумляваецца, што мамэнт вызваленьня беларускага народу ўжо недалёкі і што ў гэты мамэнт наш народ адваюе сваё вольнае й незалежнае жыцьцё. У гэтай веры ўмацоўваюць яго два фактары. Першым зь іх ёсьць непахіснае перакананьне аб вялікіх жыцьцёвых сілах беларускага народу, ягоных канструктыўных здольнасьцях і вялікіх творчых магчымасьцях. Паходзячы сам з народных масаў, а таксама на працягу сваей дзейнасьці на бацькаўшчыне ён вельмі добра пазнаў гэтыя асаблівасьці беларускага народу. Другім зь іх ёсьць ня менш моцнае перакананьне, што незалежнасьць і вызваленьне беларускага народу выплывае з самой лёгікі гістарычнага разьвіцьця, што ў працэсе гэтага разьвіцьця ў наступным ягоным этапе справа незалежнасьці Беларусі станецца зьявішчам канечным і няўхільным.

Вось тут, на нашую думку, і хаваецца той дзіўны для некаторых сакрэт, што Абрамчык мае вялікую сілу ўзьдзейваньня, што кажны, хто зь ім стыкнецца, хутка запальваецца такім-жа, як і ён, энтузыязмам, набірае веры ў будучыню.

Да інакш думаючых і сваіх палітычных праціўнікаў звычайна адносіцца Абрамчык зь вялікай талерантцыйнасьцю й тактам. Не дарма тады сярод беларускага грамадзянства пашыраны пагляд, што сумленны й чэсны палітычны праціўнік можа не згаджацца з Абрамчыкам, але ненавідзіць яго ня будзе.

Абрамчык — гэта чалавек ідэі. Не асабістая карысьць, — якой, да рэчы, ніколі ня меў, — не пагоня за славай, — бо больш скромнага чалавека, якім ёсьць Абрамчык, цяжка знайсьці, — але выключна вялікая агульнанародная ідэя кіруе ягонай дзейнасьцю. Ад самага пачатку сваей дзейнасьці аж да сяньняшніх дзён у кажным сваім чыне й пачынаньні ён быў на службе гэтае ідэі, аддаваўся ей поўнасьцю й да канца, ён жыў і ў імя яе дзеіў. Вось за гэта сяньняшняе беларускае грамадзянства гэтак высока цэніць Абрамчыка й вызнае ў ім свайго ідэйнага правадыра. За гэта ацэніць яго і гісторыя!

Язэп Каранеўскі

Рэспубліканцы ў наступе

Калі рэспубліканскі кандыдат на прэзыдэнта ЗША Двайт Айзэнгаўэр сказаў 4 чэрвеня ў сваім родным гарадку ў штаце Кэнзас сваю першую перадвыбарную прамову, дык уся амэрыканская прэса адцеміла, што прамова гэтая была залішне ўмяркаванай, навет нявыразнай, з прычыны чаго ягоныя сымпатыкі выказвалі няскрыванае незадаваленьне.

Гэтага аднак нельга сказаць аб цяперашніх палітычных выступленьнях Айзэнгаўэра. Сяньня Айзэнгаўэр, а разам зь ім і ўсе рэспубліканцы, занялі вельмі выразную, станоўчую й афэнзыўную пазыцыю як у дачыненьні да нутранай палітыкі ЗША, гэтак і да вонкавай. Ня маючы намеру спыняцца тут над праграмай нутранае палітыкі Айзэнгаўэра, зацемім толькі, што ў сваей нядаўнай прамове ў штаце Джорджыя ён перад 40 000 слухачоў першы раз нязвычайна моцна заатакаваў цяперашні ўрад і заявіў, што «скандалічная сытуацыя ў урадзе Трумана можа быць зьліквідаваная ня толькі ‚адсьвежаньнем', але вымагае й правядзеньня вялікай чысткі для ліквідацыі карупцыі».

Праграму вонкавае палітыкі найбольш выразна спрэцызаваў Айзэнгаўэр у сваей прамове на зьезьдзе амэрыканскага легіёну (амэрыканскіх камбатантаў абедзьвюх войнаў) у Нью Ёрку 25 жнівеня 1952 году, у якой падаў тры галоўныя тэзы, што становяць ад гэнага часу тры найважнейшыя пункты замежнай палітыкі рэспубліканцаў, пайменна: **1. найвышэйшая ваенная й гаспадарская гатоўнасьць Амэрыкі, 2. задзіночаньне вольнага сьвету супраць савецкай небясьпекі, 3. заява аб вызваленьні паняволеных Савецкім Саюзам народаў.**

Гэты пункт апошні выклікаў ня толькі засьцярогу, але й цэлую хвалю абурэньня й непакою, і то ня толькі сярод дэмакратычных колаў Амэрыкі, але й у Заходняй Эўропе. Канкрэтна Айзэнгаўэр асьведчыў, што Амэрыка павінна ясна й нядвузначна заявіць, што яна ніколі ня вызнае й ня згодзіцца на апанаваньне Саветамі сілай Усходняй Эўропы й Азыі. У далейшым, ён дамагаецца, што Амэрыка павінна імкнуцца да вызваленьня гэтых народаў, але — дадаў у пазьнейшых выступленьнях — мірнай дарогай, ня прыбягаючы да вайны.

Гэтыя дамаганьні Айзэнгаўэра дапоўніў выдатны амэрыканскі палітык Далес, які, у выпадку перамогі рэспубліканцаў на выбарах, праўдападобна займе становішча міністра замежных справаў ЗША. Далес гвалтоўна заатакаваў урад Трумана, што ягоная палітыка паўстрымоўваньня («кантэйнмэнту») бальшавізму абазначае ахвяраваньне мільёнаў людзей за зялезнай заслонай, цьвердзячы, што такая палітыка вядзе няўхільна да трэйцай сусьветнай вайны, якой можна пазбавіцца толькі разьбіцьцём Савецкага Саюзу з нутра. Ён далей паясьніў, што адзіным спосабам унікнуць вайны з Саветамі ёсьць адарваньне сатэлітных краінаў ад Масквы. Задзіночаныя Штаты павінны ўзыйсьці на гэты шлях, — заявіў ён — або чакаць новай вайны.

Як і трэба было спадзявацца, такае становішча рэспубліканцаў спаткалася зь вялікай контратакай з боку дэмакратаў. Гэтаму прысьвяцілі свае прамовы дэмакратычны кандыдат на прэзыдэнта Стывэнсон, дырэктар узаемнае бясьпечнасьці Гарыман і напасьледак прэзыдэнт Труман, які закваліфікаваў Айзэнгаўэра, як ваеннага падпальшчыка. Ён абвінаваціў Айзэнгаўэра ў дэмагогіі, што, кідаючы такія лёзунгі, хоча толькі здабыць сабе галасы на выбарах, і ў павялічэньні рызыкі вайны. Дэмакраты закідаюць рэспубліканцам, што яны, абнадзейваючы народы за зялезнай заслонай у іхным вызваленьні, могуць іх папхнуць на неразважную дарогу перадчасных паўстаньняў, што выкліча толькі непатрэбны разьліў крыві. як было гэта падчас варшаўскага паўстаньня.

Большае незадаваленьне й непакой, чымсьці ў Амэрыцы, выклікала прамова Айзэнгаўэра ў Заходняй Эўропе — у Вялікабрытаніі й Францыі. Калі да часу спрэцызаваньня антысавецкай палітыкі быў Айзэнгаўэр найбольш папулярнай асобай у гэтых краёх, якога яны хацелі-б бачыць на становішчы прэзыдэнта ЗША, цяпер гэтыя сымпатыі разьвеяліся й на месцы іх запанаваў перапалох, што палітыка Айзэнгаўэра, у выпадку, калі будзе ён прэзыдэнтам, узапраўды можа давесьці да вайны з Саветамі. Таму бадай што ўся заходняэўропейская прэса, на чале з парыскім «Ле Монд» і ангельскім «Таймс», «Манчэстэр Гардыян» і інш., выступіла супраць палітычнае канцэпцыі Айзэнгаўэра. Гэтая апошняя газэта іранічна напісала, што прыяцелям Айзэнгаўэра трэба будзе трохі часу, каб «прывыкнуць да ягонай новай ролі, як ‚сьвятога Айка' крыжоўца супраць камуністычнага смока і вызвольніка падбітых народаў».

Сяньня ўжо ясна, што ўсё перадвыбарнае змаганьне ў ЗША будзе весьціся галоўна пад знакам двух супрацьлеглых лёзунгаў сусьветнае палітыкі: **паўстрымоўваньне камунізму, пакідаючы яму дасюлешнія ягоныя здабыткі, і вызваленьне паняволеных ім народаў.**

Ня глядзячы на тое, што асьведчаньні рэспубліканцаў зьяўляюцца яшчэ перадвыбарнымі лёзунгамі й маюць на мэце здабыць як найболей галасоў, што ім дэмакраты й закідаюць, — факт аднак астаецца фактам, што яшчэ ў Амэрыцы ў дачыненьні да Савецкага Саю-

(Заканчэньне на 4 балоне)

Прывітаньні для Прэзыдэнта БНР

(Працяг)

СП. ПРЭЗЫДЭНТУ БНР
інж. МІКАЛАЮ АБРАМЧЫКУ

Высока-Паважаны Сябра!

Урад Беларускага Інстытуту Навукі і Мастацтва, які задзіночвае сяньня на чужыне працаўнікоў беларускае культуры й навукі, намагаючыся праводзіць ды ўзгадняць так неабходную тут на эміграцыі працу аб Беларусі, ейнай гісторыі і ейным нацыянальна-вызвольным змаганьні, — шчыра вітае Вас, свайго запраўднага пачынальніка й аднаго зь першых сяброў з нагоды 50-тых угодкаў Вашага працавітага, самаахвярнага жыцьця.

Наш Інстытут цешыцца й будзе цешыцца з кажнае Вашае ўдачы і з кажнага ўкладу ў нашую беларускую навуку, жадаючы Вам мець іх якнайбольш.

Жыве Беларусь!

Урад Беларускага Інстытуту
Навукі і Мастацтва
Нью-Ёрк, жнівень 1952.

ЯГОНАЙ ЭКСЦЭЛЕНЦЫІ
ПРЭЗЫДЭНТУ БНР
Інж. МІКОЛЕ АБРАМЧЫКУ.

Высока-Паважаны
й Дарагі Сп. Прэзыдэнце!

Рэдакцыя газэты «Беларус» із запраўднай радасьцяй вітае Вас з нагоды пяцідзесятага дню Вашых нарадзінаў. У нашыя дні, калі змаганьне за праўду й асягненьне таго, чым жыве сяньня ўся нашая патрыятычная эміграцыя, гэткае цяжкое, — тое, што мы маем Вас, які змагаецца за нас і наш народ на палітычнай арэне заходняга сьвету, супакойвае й пацяшае нас. Дык жывеце, Дарагі Спадару Прэзыдэнце й змагайцеся аж да перамогі! Мы із Вамі.

За Рэдакцыю Газэты «Беларус»
Н. Арсеньнева
Нью-Ёрк, жнівень 1952.

Яго Міласьці
Спадару Прэзыдэнту Рады Беларускай Народнай Рэспублікі
Інжынеру МІКОЛЕ АБРАМЧЫКУ.

Высока Паважаны Спадар Прэзыдэнт!

З нагоды 50-ых угодкаў із дня Вашага нараджэньня Ўрад Згуртаваньня Беларускае Моладзі ў ЗША перасылае Вам шчырае прывітаньне.

Даўгі ўжо шлях прайшлі Вы ў вахвярнай і адданай службе для Беларускага Народу. Дзякуючы нясупыннай Вашай працы і вялікай умеласьці вяськаўшчыны хутка пашыраюцца ў дэмакратычным сьвеце, а пазыцыі ў змаганьні за незалежнасьць Беларусі усьцяж мацнеюць.

Выражаючы шчырую падзяку за Вашую працу для дабра Беларускага Народу, хочам пажадаць Вам, Высока Паважаны Спадар Прэзыдэнт, у 50-тыя угодкі Вашага нараджэньня як найлепшага здароўя, вытрываласьці і посьпехаў у выконваньні вялікіх абавязкаў Высокага Вашага Становішча.

З сваей стараны запэўняем Вас, што беларуская моладзь, зарганізаваная ў ЗБМ, будзе вытрывала працаваць, каб дапамагчы ўсяму нашаму сьведамаму грамадзтву зьдзейсьніць Вялікі Акт 25 Сакавіка.

Прыймеце словы глыбокай і шчырай да Вас пашаны.

Жыве Беларуская Народная Рэспубліка!

ЗГУРТАВАНЬНЕ БЕЛАРУСКАЙ
МОЛАДЗІ Ў ЗША.
Міхась Тулейка, Старшыня
Васіль Русак, Сакратар.
Нью-Ёрк, 6 жніўня 1952 г.

Я Э.
СП-РУ ПРЭЗЫДЭНТУ РАДЫ
БЕЛАРУСКАЕ
НАРОДНАЕ РЭСПУБЛІКІ
Інж. МІКОЛУ АБРАМЧЫКУ

Ваша Эксцэленцыя!

З нагоды спаўненьня 50 гадоў Вашага жыцьця Згуртаваньне Беларусаў у Канадзе перасылае Вам свае найшчырэйшыя пажаданьні посьпехаў, здароўя й сілы ў далейшай Вашай няўтомнай працы на карысьць нашае бацькаўшчыны а таксама ў прыватным жыцьці.

Жыве Беларусь!

З пашанаю
Згуртаваньне Беларусаў у Канадзе
М. Ганько, Старшыня.
Торонто, 1. 8. 1952.

ЯГО ЭКСЦЭЛЕНЦЫІ
СП-РУ ПРЭЗЫДЭНТУ РАДЫ
БЕЛАРУСКАЕ
НАРОДНАЕ РЭСПУБЛІКІ
Інж. МІКОЛУ АБРАМЧЫКУ

Ваша Эксцэленцыя!

У дзень, калі спаўняецца Вам 50 гадоў жыцьця, дазвольце выразіць Вам нашыя найлепшыя пажаданьні здароўя, посьпехаў, сілы й вытрываласьці ў Вашай будучай працы для дабра нашай шматпакутнай Бацькаўшчыны Беларусі. Няхай Бог прыспорыць Вам на будучыню яшчэ больш веры й вытрываласьці ў змаганьні, якое праводзіце для вызваленьня беларускага народу.

Жыве Беларусь!

З пашанаю,
Беларускі Выд. Фонд у Канадзе
М. Рачыцкі, Старшыня
«Беларускі Эмігрант»
К. Акула, Рэдактар
Торонто, 2. 8. 1952 г.

ПРЭЗЫДЭНТУ БЕЛАРУСКАЙ
НАРОДНАЙ РЭСПУБЛІКІ
Сп. Інж. М. АБРАМЧЫКУ

Мы, сябры Згуртаваньня Беларусаў у Вікторыі (Аўстралія), перасылаем Вам, з нагоды 50-ых угодкаў Вашага нараджэньня, найшчырэйшыя нашыя пажаданьні.

Знаходзячыся ў далёкай Аўстраліі, мы з увагай сочым за Вашай нязвычайна важнай, Спадару Прэзыдэнце, працай для аднаўленьня незалежнасьці Беларусі й дакляруем Вам у гэтай працы нашае поўнае падтрыманьне.

Жыве БНР!

Урад Згуртаваньня Беларусаў
у Вікторыі (Аўстралія)
М. Нікан
Старшыня Ўраду.
У. Аксючык
Сакратар.
Мэльбурн, 6. 8. 1952.

ВЫСОКАПАВАЖАНАМУ
СПАДАРУ ПРЭЗЫДЭНТУ БНР
інж. М. Абрамчыку.

Складаем найшчырэйшыя пажаданьні сп. Прэзыдэнту Рады БНР інж. Міколе Абрамчыку ў дзень Ягоных нарадзінаў і 50-ай гадавіны жыцьця, каб праца й высілкі, уложаныя ў грамадзкую справу, прынесьлі ўсім беларусам радасьць і шчасьце, а нам выгнаньнікам хуткі паварот у Беларускую Незалежную Дзяржаву.

Няхай жыве Мікола Абрамчык — Прэзыдэнт Рады БНР!

За дружыну Задзіночаньня Беларускіх
Камбатантаў у Манчэстары
М. Яськевіч, Сакратар.
Манчэстар, 3. 8. 1952 г.

СПАДАРУ ПРЭЗЫДЭНДТУ БНР
Інж. М. АБРАМЧЫКУ

Вельмі Паважаны Спадар
Прэзыдэнт!

Ад імя Згуртаваньня Беларускіх Камбатантаў у Вялікабрытаніі складаем Вам найшчырэйшыя пажаданьні ў дзень пяцідзесяцігодзьдзя Вашага нараджэньня й запэўняем Вас аб нашай гатовасьці змагацца з аружжам у руках за тыя сьвятыя для кажнага беларуса ідэалы за якія непахісна ўвесь час змагаецеся Вы. Будзьце ўпэўненыя, Спадару Прэзыдэнце, што ў выпадку патрэбы мы ўсе, як адзін, станем у рады змагароў за вольнасьць і незалежнасьць нашай дарагой Бацькаўшчыны-Беларусі.

Прымеце ад нас жаўнераў, Спадару Прэзыдэньце, нашыя найшчырэйшыя пажаданьні як найдаўжэйшага жыцьця й як найбольшых посьпехаў у Вашай далейшай працы.

Жыве Беларусь!

Ад імя Галоўнае Ўправы Згуртаваньня
Беларускіх Камбатантаў у Вялікай
Брытаніі:
А. Лашук, Сакратар
Лёндан, 4 жнівеня 1952 г.

ПРЭЗЫДЭНТУ РАДЫ Б. Н. Р.
Сп. Інж. М. АБРАМЧЫКУ

Вельмі Паважаны Спадар
Прэзыдэнт!

Беларускі Нацыянальны Камітэт — Цэнтральнае Прадстаўніцтва Беларускае Эміграцыі ў Нямеччыне вітае Вас зь пяцідзесятай гадавінай Вашага Нараджэньня, жадае Вам як найлепшага здароўя й доўгага жыцьця на славу й карысьць нашага шматпакутнага народу.

Беларускі Нацыянальны Камітэт, для пашырэньня дзейнасьці каторага й Вы памаглі асабіста, высока цэніць Вашыя заслугі, дакананыя зь нябывалай стойкасьцю для беларускай нацыянальна-вызвольнай справы, і верыць, што распачатая Вамі няўтомная нацыянальная праца ў недалёкай будучыні ўкарануецца яшчэ большымі посьпехамі.

Няхай жыве Прэзыдэнт БНР
інж. М. Абрамчык!
Няхай жыве Вольная й Незалежная Беларусь!

Уладзімер Бортнік,
Старшыня Беларускага Нацыянальнага
Камітэту ў Нямеччыне.
Мюнхен, у жніўні 1952 г.

ЯГО МІЛАСЬЦІ
ПРЭЗЫДЭНТУ БЕЛАРУСКАЙ
НАРОДНАЙ РЭСПУБЛІКІ
СПАДАРУ Інж. МІКОЛУ АБРАМЧЫКУ

Высока Паважаны
й Дарагі Спадару Прэзыдэнце!

З нагоды 50-ай гадавіны Вашых нарадзінаў мы беларускія жаўнеры, задзіночаныя ў Згуртаваньні Беларускіх Вэтэранаў у Аўстраліі й Новай-Зэляндыі, зычым Вам, Спадару Прэзыдэнце, шмат гадоў жыцьця, здароўя і посьпеху ў Вашай цяжкой і ахвярнай працы на карысьць нашага шматпакутнага народу.

Вашая праца й кіраўніцтва нашым вызвольным змаганьнем глыбока ацэненыя беларускім жаўнерам, і мы пэўныя, што з Божай дапамогай пераможа праўда й нашае слушнае змаганьне.

Мы заўсёды гатовыя на Ваш загад узяцца за зброю й працярэбліваць дарогу нашаму народу да шчасьлівых дзён.

Дык ад усей душы просім Вас, Спадару Прэзыдэнце, прыняць нашыя шчырыя пажаданьні й нашую Вам адданасьць!

За Згуртаваньне Беларускіх Вэтэранаў
у Аўстраліі й Новай-Зэляндыі
Данат Яцкевіч,
Старшыня ЗБВ у Аўстраліі
й Новай-Зэляндыі,
Міхась Раецкі,
Старшыня Аддзелу ў В. А.
Мікалай Лейка,
Сакратар.
Аўстралія, 1 жнівеня 1952.

*

(Астальныя прывітаньні будуць зьмешчаныя ў наступным нумары)

З жыцьця й дзейнасьці М. Абрамчыка

Пераказаў мне надовячы прэзыдэнт М. Абрамчык, што ў яго просяць аўтабіяграфію, і ці ня мог-бы гэта штосьь напісаць я, бо яму і часу не стае і ня любіць сам пісаць свае «аўтабіяграфіі».

Раблю гэта з прыемнасьцю, бо запраўды напісаць біяграфію Абрамчыка мне ня так цяжка. Зьвязаны зь ім амаль што неразлучным жыцьцём пачынаючы з вучыцельскіх курсаў 1920 г., пяць год затым супольных студыяў у Празе, супольнае затым «падарожжа па сьвеце» ды эміграцыя — Парыж і гэтых больш дваццаці год неразлучнага жыцьця з Абрамчыкам дае мне магчымасьць гаварыць аб ім з такім знаньнем ягонага мінулага, як свайго собскага.

Выконваючы аднак просьбу рэдакцыі «Бацькаўшчыны», я дазволіў сабе біяграфію Абрамчыка прадставіць ня ў сухіх датах ці фактах, як — там і там радзіўся, тым і тым быў, а, выкарыстоўваючы гэтую нагоду, асьветліць і дзе якія мамэнты, як-бы пашырыць фон біяграфіі. Гэта ня толькі дапаможа лепш зразумець і ацаніць Абрамчыка, як чалавека, як грамадзкага дзеяча, але адначасна й зафіксуе некаторыя мала каму ведамыя мамэнты з нашага вызвольнага руху, маючыя вялікае значэньне для будучых беларускіх гісторыкаў, бо-ж ці мала ў нас пазагінула гістарычнага матарыялу, дзякуючы таму, што ўсё адкладалася, а vita nostra brevis est.

Лявон Рыдлеўскі

*

Мікола Абрамчык, сын незаможных сялянаў Сымона і Тацяны Абрамчыкаў, радзіўся 6 жніўня 1902 году ў вёсцы Сычавічы, Радашкаўскае воласьці, на Віленшчыне. Дзяды й прадзеды Міколы належалі яшчэ да служылага стану — інтэлігенцыі, затрымаўшы ў сабе моцна той «літоўскі» «сэпаратызм», за які былі потым Абрамчыкі зрэдукаваныя да пралятарска-сялянскага стану.

Прадзед Міколы, Базыль Абрамчык, быў адміністратарам у маёнтку Калюзбэргу пад Радашкавічамі (у магната Сьніткі). Сваім трынаццацём сыном ён даў досыць высокую на той час асьвету — 2 зь якіх займалі пасады лясных аб'ежчыкаў, іншыя былі вышэйшымі паштовымі ўрадаўцамі.

Паўстаньне 1863 году, у якім прыймалі той ці іншы ўдзел сыны Базыля, кончылася для Абрамчыкаў вельмі трагічна. Адзін з сыноў Базыля быў павешаны, іншыя сасланыя ў Сібір або ў «оддаленные места России». Дзед-жа Міколы Янка, які яшчэ вучыўся ў духоўнай сэмінарыі, быў зь яе выгнаны й пазбаўлены цывільных правоў.

Янка Абрамчык потым уладзіўся мельнікам у в. Сычавічы, ажаніўся зь мясцовай сялянкай Тацянай Рудзь і, атрымаўшы пасагу 8 дзесяцін зямлі, пачаў гаспадарыць. Але па няведамых прычынах чамусь у 1890 годзе Янка з усёй сваей сям'ёй, разам і з бацькамі Міколы, апынуўся таксама ў Сібіры.

Сымон Абрамчык (бацька Міколы), аднак, за пару гадоў паваротае назад у Сычавічы з мэтай абсесьці на пасажнай зямлі сваей маткі. Царскія ўлады перадалі гэтую справу валаснаму сходу, які пастанавіў аднагалосна прыняць Сымона Абрамчыка пад «парукі» ў сваё «обчэства», а сычаўцы талакой памаглі Сымону паставіць хату.

Сымон Абрамчык хутка абжыўся і заваяваў пашану ў сычаўцаў. Няўпынна затым выбіраецца на розныя пасады свайго «обчэства» (чатырох сёлаў), як старасты, магазынера, потым валаснога судзьдзі, войта, а ў 1917 годзе быў выбраны дэпутатам на Першы Ўсебеларускі Кангрэс.

Будучы мала пісьменным, Сымон Абрамчык заўсёды моцна адчуваў недахоп свае асьветы, дзеля чаго ён потым намагаўся з усёй сілы даць як найбольшую адукацыю сваім тром сыном і дачцэ.

Хатняя атмасфэра, у якой працякалі дзіцячыя гады Міколы, вельмі прыяла сфармаваньню ягонага характару, глыбокай пабожнасьці, запалу да веды, ідэалізму й грамадзкай ахвярнасьці.

Сымон Абрамчык быў вельмі пабожны чалавек і ў хаце ягонай зьбіралася досыць арыгінальнае рэлігійнае брацтва. Сходзіліся сюды ўсе старэйшыя людзі, што ў выніку насільніцкай царскай царкоўнай палітыкі неяк стыхійна замыкаліся ў сабе і, як-бы баючыся, ці лепш хістаючыся ў дэфінітыўным выбары сабе веры — каталіцтва ці праваслаўя, горача маліліся і па праваслаўнаму і па каталіцкаму. На гэтыя малебенныя вечары прыйходзіў пехатой за 9 вёрстаў досыць часта і прадзед Міколы, Базыль, ня глядзячы на свой сто зь лішнім гадовы век. У вялікі-ж пост гэныя малебныя сходкі, а разам з тым і размовы на рэлігійныя тэмы й тэмы аб старадаўнасьці, адбываліся амаль што вечара.

Але апроч рэлігійных сходак, адбываліся такія-ж, хоць і менш колькасныя сходкі ў хаце Сымона сацыялістых-рэвалюцыянэраў. Вучыцель сычаўскай пачаткавай школы Юзя Рудзь, заядлы рэвалюцыянэр, быў амаль сталым гасьцём Сымона аж да свайго арышту і ўцёкаў з турмы, дзе ён быў засуджаны на сьмерць. Вучыцель Рудзь прыводзіў часамі на начлег да Абрамчыка розных праежджых сваіх сяброў «сацыялістых» і ў кажным такім выпадку дыскутаваліся, зразумела, палітычна-сацыяльныя праблемы. У хаце Сымона заўсёды былі гутаркі, ствараючыя ідэйны настрой і, як ведама, у сялянскай хаце дзеці заўсёды ня выключаліся ад удзелу, дзеля чаго ўся гэтая атмасфэра не магла астацца бяз уплыву на малога Міколу.

У пачаткавую школу свае вёскі Мікола пайшоў, калі яму споўнілася 7 год.

Сярэднюю асьвету здабываў Мікола спачатку ў Радашкаўскім чатырохклясавым гарадзкім вучылішчы, а потым у Менску. У восені 1920 году, маючы падгатоўку за 6 клясаў рэальнай гімназіі, вытрымлівае канкурсны экзамен у нова арганізаваны праф. Ігнатоўскім палітэхнічны інстытут (на мэханічны аддзел). Рыскі мір, адрэзаўшы бацькоў Міколы ад Менску, змусіў яго пакінуць навуку і пераехаць у Сычавічы (Заходняя Беларусь).

Зразумела, што ў вёсцы ўседзіць ён ня мог, быў гэта да таго ўжо сьведамы нацыянальна 18-цігадовы студэнт. Цяпер Мікола выяжджае ў Вільню.

Старая сталіца Беларусі зрабіла на Міколу Абрамчыка моцнае ўзварушваючае ўражаньне. Пагоня Войстрай Брамы, заўсёды поўная Вострабрамская вуліца паўшых на калені ў малітве людзей, Замкавая гара, магіла Льва Сапегі і старыя вуліцы Бакшты — будзілі ў успамінах Міколы ўсё тое, чаго ён наслухаўся ў свае дзіцячыя гады ад свайго прадзеда на малебных вечарох у сваей хаце і ад кальварыстых, якія што год выпраўляліся ў Вільню — да Кальварыі з хаты Сымона за 150 клм. пехатой. Наагул Вільня зрабіла ўражаньне на Міколу якогась сьвятога гораду, які ён быццам так добра знаў з самага свайго дзяцінства.

Прыйшоўшы ў Базыльянскія муры — гэтую беларускую цытадэлю, — Мікола меў на мэце паінфармавацца, дзе й як яму знайсьці ў Вільні палітэхнікум. Але спаткаўшы на калідоры аднаго свайго знаёмага па Менску (Я. Станкевіча), які адразу аблаяў Міколу, што вучыцца цяпер сьведамаму беларусу ёсьць нягодна, бо не хапае людзей вучыць нясьведамых. Мікола надпарадкоўваецца грамадзкай дысцыпліне і ўступае на экстарныя настаўніцкія курсы ды перад Калядамі 1920 году выяжджае на прызначанае яму месца настаўніка беларускай пачатковай школы ў вёску Ленкаўшчына Ашмянскага павету.

Да школьнага абводу, згодна атрыманай М. Абрамчыкам інструкцыі, належылі 4 вёскі, зь якіх Ленкаўшчына знаходзілася ў цэнтры і ў якой ужо была польская пачатковая школа, якая месьцілася ў канцы вёскі, у маёнтку пана Струтыжынскага.

Мікола Абрамчык закладае школу ў самай вёсцы і пачынае працу спачатку з 12-ма вучнямі. Адначасова адчыняе вячэрнія курсы для дарослых, на якія шугнула ўся перарослая школьны век моладзь і навет бацькі дзяцей, ходзячых у польскую школу.

Энтузыязм маладога вучыцеля, як у школе, так і на курсах для дарослых, меў тыя вынікі, што за два месяцы школа яго налічвала ўжо 60 дзяцей, а польская толькі 4 (дзеці пана Струтыжынскага і аднаго ягонага парабка) і гэта ня гледзячы на тое, што сялянства гэтага школьнага абводу было ў 50% каталіцкае, значыцца болей апалячанае. На наступны 1921/22 школьны год польская школа ў Ленкаўшчыне мусіла зачыніцца. Пачаўся таму націск на беларускую школу з боку польскай адміністрацыі й паліцыі, але рады даць не маглі. Цяганьне ў паліцыю некаторых сялян толькі яшчэ больш выклікала адпор у змаганьні за беларускую школу. Пасьля гэтага школьны інспэктар прысылаў на чарзе аж 7 польскіх вучыцеляў ці для самастойнай паралельнай польскай школы, ці як выкладчыкаў польскае мовы ў беларускай школе, але сяляне ніводнага з гэных вучыцялёў ня пусьцілі ў вёску.

Падчас летніх канікулаў 1921 году, будучы на вучыцельскіх дапаўняючых курсах у Вільні, Абрамчык увайшоў у кантакт зь беларускім нацыянальна-рэвалюцыйным рухам, які, як ведама, у той час, над кіраўніцтвам ураду БНР з Коўні, падгатаўляў (у саюзе зь летувісамі) паўстаньне ў Заходняй Беларусі. М. Абрамчык атрымаў назначэньне раённага начальніка БНР Радашкаўскай, Краснасельскай і Хацянчыцкай воласьці, а на восень 1922 году за ўдала праведзеныя «манэўры» ў сваім раёне, быў назначаны начальнікам Вялейскага павету. Усе раённыя начальнікі Вялейшчыны, ня гледзячы на свой паважны век, як прыкладам, начальнік Куранецкага раёну, вучыцель (пазьнейшы пасол у сойм) Гаўрылік ці іншыя пажылыя ахвіцэры, прынялі ахвотна начальства 19-цігадовага Абрамчыка, што ўжо зьяўляецца не малым доказам, якую апінію Абрамчык меў ужо тады сярод беларускага грамадзянства.

Да травеня месяца 1922 г. Абрамчык адначасна добра спраўляецца з сваімі дзьвюмя функцыямі — настаўніка і павятовага начальніка. У восені гэтага-ж году польскі школьны інспэктар Ашмяншчыны, вырашыўшы, што пакуль будзе ў Ленкаўшчыне вучыцелем Абрамчык, беларускую школу перавярнуць на польскую ня ўдасца, дае загад Абрамчыку перанесьціся на настаўніка ў цэнтральную Польшчу (пад Варшаву). Абрамчык гэтага назначэньня ня прыняў і ў знак пратэсту адмаўляецца ад настаўніцтва зусім.

Цяпер ён пераяжджае ў Радашкавічы, каб заняцца выключна нацыянальна-рэвалюцыйнай працай свайго павету. Для закансьпіраваньня свайго побыту ў Радашкавічах, прыпісваецца вучням 7-ае клясы Радашкаўскай беларускай гімназіі. Вучыцялі гэтай гімназіі, добра ведаючы, што Абрамчык мае падгатоўку выжэй за сярэднюю школу, на ягоныя частыя месячныя адлучкі глядзелі «праз пальцы», што дало Абрамчыку магчымасьць з вучнёўскай легітымацыяй гібка паварачвацца па сваім павеце і навет пабываць некалькі разоў у галоўным беларускім паўстанскім штабе, які знаходзіўся ў Летуве (у Таўрагэнах).

У лістападзе месяцы 1922 году сталася важная падзея ў рэвалюцыйна-вызвольным руху Заходняй Беларусі. Да гэтага часу ўсе палітычныя й тактычна-стратэгічныя інструкцыі Цэнтральны Камітэт Вызваленьня Заходняй Беларусі атрымліваў з Коўні, ад Ураду БНР беспасярэдна, ці праз галоўны паўстанскі штаб з Таўрагэнаў. У сувязі із спрэчкай Ураду БНР з Урадам Летувы за Вільню — Урад БНР, як ведама, пакінуў Коўню, а летувісы пачалі намагацца праз некаторых беларускіх урадаўцаў у Таўрагэнах праводзіць далей прыгатаваўча-паўстанскую акцыю ў Заходняй Беларусі, прапагуючы на міжнародным форуме гэны рэвалюцыйна-вызвольны рух, як рэзыстанс летувісаў за Вільню.

Беларускі Цэнтральны Рэвалюцыйны Камітэт Заходняй Беларусі, які ўзначальвалі дагэтуль паэта Леанід Родзевіч і Лагіновіч (сябра Слуцкай Паўстанскай Рады), парваў супрацоўніцтва зь летувісамі, утрымаўшы за сабой увесь закансьпіраваны апарат на ранейшай чыста незалежніцкай беларускай пазыцыі. Разрыў, аднак, зь летувісамі змусіў Бел. Цэнтр. Рэв. Камітэт задумацца над далейшай тактыкай, бо спакладацца цяпер на выйгрыш паўстаньня выключна собскімі сіламі супраць ужо моцна зарганізаванай польскай дзяржавы — было больш чым рызыкоўна.

У Менску ў гэны час, як ведама, на чале БССР стаяў Чарвякоў, а камісарам асьветы быў праф. У. Ігнатоўскі — абодвы блізкія партыйныя сябры Л. Родзевіча й Я. Лагіновіча (па партыі сацыялістых-рэвалюцыянэраў). Цэнтральны Камітэт Вызваленьня Заходняй Беларусі пастанавіў увайсьці зь імі ў кантакт і навязаньне гэтага кантакту даручаецца Міколе Абрамчыку. Атрымаўшы пісьмо ад Л. Родзевіча, Абрамчык прабіраецца нелегальна ў Менск і дастаецца на прыватнае памешканьне праф. Ігнатоўскага.

Праф. Ігнатоўскі, уважна выслухаўшы Абрамчыка, паклікаў да сябе якіхсь сямёх здаровых «дзяцюкоў» (у тым ліку быў і Чарвякоў). Тут-жа ў праф. Ігнатоўскага (у былым архірэйскім доме) адбылася нарада, на якой М. Абрамчык зрабіў падробны агляд сытуацыі ў Заходняй Беларусі. Праф. Ігнатоўскі, пакінуўшы ў сябе начаваць Абрамчыка, доўга затым увечары праводзіў зь ім размову. На заўтрашні падвечар прыйшоў адзін з тых сямёх «дзяцюкоў» у бакешцы і заявіў Абрамчыку, што пойдзе зь ім разам да Вільні. «Дзядзька» гэты потым атрымаў у Вільні клічку «Прынесены», бо Абрамчыку давялося яго пераносіць на плячох праз рэчку на паграніччы.

Кантакт і перагаворы Камітэту Вызваленьня Заходняй Беларусі зь менскімі эсэрамі мелі тыя насьледкі, што ў Менску таксама паўстаў Камітэт Вызваленьня Ўсходняй Беларусі на чале з праф. Ігнатоўскім.

Была ўзгодненая супольная тактыка абодвых камітэтаў у тым кірунку, што паўстаньня ў Заходняй Беларусі нельга інсьпіраваць на бліжэйшы час, а што трэба заняцца больш падгатоўкай кадраў. У сувязі з тым, што польскі ўрад ужо амаль поўнасьцю зьліквідаваў беларускае школьніцтва, было пастаноўлена прыступіць да разьвярненьня сеткі тайных беларускіх пачатковых школаў. Генэральным інспэктарам тайнага школьніцтва ў Заходняй Беларусі згадзіўся быць ксёндз А-ка, Абрамчык-жа быў прызначаны яму за памочніка.

На гэтым становішчы М. Абрамчык працуе аж да восені 1924 году. Няўпынна ён разьяжджае па ўсей Заходняй Беларусі, падшуквае пэўных настаўнікаў,

(Заканчэньне на 4 балоне)

Весткі з шырокага сьвету

Лётніцкая актыўнасьць ЗН адказам на сабатаваньне перамоваў у Панмунджон. Усьцяж узрастаючая лётніцкая актыўнасьць войскаў Задзіночаных Нацыяў у Карэі й бамбардаваньне важных мілітарных і стратэгічных аб'ектаў у Паўночнай Карэі зьяўляецца — паводля ваенных абсэрватараў пры галоўнакамандаваньні збройнымі сіламі ЗН у Карэі — адзіным магчымым адказам на тактыку абструкцыі й сабатажу, якую ўжываюць камуністыя ўжо больш чымсьці год падчас перамоваў аб перамір'і ў Панмунджон. Бесьперапынныя бамбовыя налёты зьяўляюцца доказам станоўчасьці галоўнакамандаваньня ЗН і імкненьнем перашкодзіць камуністым выйграць час перагавораў дзеля канцэнтрацыі сваіх войскаў і іншых прыгатаваньняў для новай афэнзывы.

Чарговая канфэрэнцыя Атлянтычнай Рады. Атлянтычная Рада пастанавіла 3 верасьня, што наступнае паседжаньне міністраў замежных справаў, абароны й фінансаў 14 дзяржаваў — сяброў Атлянтычнага пакту адбудзецца ў Парыжы 15 сьнежаня сёлета. Як ведама, пляны збраеньняў для кажнай краіны, устаноўленыя на папярэдняй канфэрэнцыі ў Лізбоне, ня маюць пэрспэктываў на поўную рэалізацыю. Таму на наступнай канфэрэнцыі будуць устаноўленыя новыя пляны збраеньняў, адказваючыя гаспадарскім магчымасьцям кажнае краіны.

Новая абструкцыя Маліка. Рада Бясьпечнасьці ЗН дэбатавала 2 верасьня над заявамі Японіі, Ляос, Ветнаму й Камбоджы аб прыняцьці іх у лік сяброў Задзіночаных Нацыяў. Адначасна абгаварвалася справа прыняцьця ў ЗН чатырнаццаці новых дзяржаваў, зь іх 5 камуністычных і 9 некамуністычных, якая стаіць на парадку дня ўжо больш году. Савецкі дэлегат асьветчыў, што ён выкарыстае сваё права вэта супраць прыняцьця чатырох успомненых дзяржаваў. Ня гледзячы на гэта, Рада Бясьпечнасьці справу прыняцьця Японіі, Ляос, Ветнаму й Камбоджы пастанавіла паставіць на парадку дня генэральнай асамблеі ЗН, якая распачнецца 14 кастрычніка ў Нью Ёрку.

Новая нота заходніх дзяржаваў у справе Аўстрыі. Дыпляматычныя прадстаўнікі ЗША, Вялікабрытаніі й Францыі перадалі 5 верасьня міністру замежных справаў СССР новую ноту ў справе мірнага дагавору з Аўстрыяй. Зьмест ноты пакуль што ня ведамы.

У Вялікабрытаніі дамагаюцца пашырэньня гандлю з СССР. Гадавы кангрэс ангельскіх прафэсыянальных саюзаў, што адбываецца ў Маргэйт, аднагалосна прыняў 5 верасьня рэзалюцыю, у якой дамагаецца расшырэньня гандлю з СССР і дзяржавамі савецкага блёку. Прыняцьце гэтае рэзалюцыі выклікала ў заходнім сьвеце вялікае зьдзіўленьне.

Торэз вяртаецца ў Францыю. Лідар францускіх камуністых Торэз, які ад двух год знаходзіцца на курацыі ў Савецкім Саюзе, як паведаміў ягоны заступнік Дуклё, хутка мае вярнуцца ў Францыю.

Амэрыканцы аб савецка-кітайскай канфэрэнцыі. У справе савецка-кітайскай канфэрэнцыі, якая ўжо ад даўжэйшага часу адбываецца ў Маскве, да гэтага часу ня былі пададзеныя да ведама ніякія падробнасьці. Амэрыканскі палітычны камэнтатар Бэньямін Уэст прычыну такой засакрэчанасьці бачыць у тым, што на канфэрэнцыі разглядаюцца, на яго думку, няпрыемныя для абодвых бакоў справы. Ён здагадваецца, што кітайцы дамагаюцца палагоджаньня наступных, ня зусім выгадных і прыемных для СССР, справаў: справа манджурскай чыгункі, якую Саветы былі забавязаліся зьвярнуць Кітаю да канца 1952 году, пытаньне, ці Саветы будуць і ў якой меры памагаць Кітаю ў вядзеньні карэйскай вайны, пытаньне агульнай гаспадарскай помачы СССР Кітаю.

Сіла амэрыканскага атамнага аружжа. Шэф штабу лётніцтва сілаў ЗША генэрал Вандэнбэрг у сваей прамове 5 верасьня заявіў, што няма й ня будзе ў бліжэйшай будучыні ніякіх сродкаў, каб затрымаць амэрыканскую атамную афэнзыву. Генэрал дадаў, што гэтая ўпэўненасьць базуецца на ўсебаковых навуковых дадзеных, шматлікіх досьледах і дасьведчаньнях, ведзеных лётніцкімі збройнымі сіламі запрыязьненых дзяржаваў.

Памёр граф Сфорца. У чацьвер 4 верасьня памёр найвыдатнейшы італьянскі палітык і дыплямат граф Карль Сфорца, што ў цэлай Італіі выклікала глыбокую жалобу. Памерлы шмат працаваў у кірунку задзіночаньня Эўропы. Граф Сфорца — дыплямат, дзяржаўны муж і гісторык з прычыны сваей хваробы ўжо ад году адмовіўся ад становішча міністра замежных справаў Італіі й адыйшоў ад палітычнага жыцьця.

Ганэрал Фліт аб збройных сілах ЗН у Карэі. Галоўнакамандуючы 8-ай амэрыканскай арміяй у Карэі ген. Фліт заявіў 5 верасьня на прэсканфэрэнцыі, што збройныя сілы ЗН за апошнія месяцы ўзмоцнілі свае стратэгічныя становішчы. Ня гледзячы на бесьперапынныя бамбардаваньні варожага транспарту й чыгуначных лініяў, камуністыя яшчэ маюць дастатковую колькасьць ваенных запасаў, бо іхны транспарт адбываецца пераважна ноччу. Збройныя сілы камуністых аблічае ген. Фліт на адзін мільён чалавек.

Індыя адмовілася ад камуністычнай помачы. Індыйскі ўрад адмовіўся ад запарапанаванай чырвоным Кітаем помачы ў вышыні 400 000 рупіяў для галадаючых правінцыяў Індыі, так як гэтая помач была-б зьвязаная з палітычнымі мамэнтамі. Пайменна, сума гэтая мусіла-б быць перададзеная ў распараджэньне Індыйскага Чырвонага Крыжа. Але кітайцы зажадалі, каб была яна разьдзелена сярод галадаючых г. зв. «Індыйскім Дапамаговым Камітэтам для галадаючых», які знаходзіцца пад уплывам камуністых.

Новая шпіёнская афэра ў Франкфурце. Нямецкая крымінальная паліцыя арыштавала кіраўніка «Бюра нутранага гандлю» ў Франкфурце Людвіка Вайса й ягонага супрацоўніка Краўса, якія займаліся буйным шпіянажам на карысьць усходнянямецкага ўраду. Гэтае «бюро» ад 1948 году зьяўлялася замежнай філіяй усходнянямецкага міністэрства нутранага й замежнага гандлю. У запраўднасьці «бюро» гэтае было разбудаванае ў разгалінёную шпіёнскую цэнтралю й утрымлівала вялікую сетку агентаў.

Савецкія сатэліты хочуць разбудаваць ваенны блёк. Як паведамляе заходнябэрлінская газэта «Тэлеграф», хутка мае быць заключаны ваенны пакт паміж Савецкім Саюзам Польшчай і Чэхаславаччынай. Астальныя дзяржавы савецкага блёку — Мадзяршчына, Румынія, Баўгарыя й Альбанія маюць прылучыцца да блёку пазьней.

Заканчэньне фінляндзкіх рэпарацыяў. 5 верасьня выйшаў із сталіцы Фінляндыі Гэльсінак апошні цягнік зь фінляндзкімі ваеннымі рэпарацыямі Савецкаму Саюзу. Ваенныя рэпарацыі Фінляндыі для Савецкага Саюзу выносілі 570 мільёнаў даляраў і праглыналі што год 10% фінскага дзяржаўнага бюджэту.

Народныя паліцыянты масава ўцякаюць. 230 народных паліцыянтаў толькі ў жнівені сёлета перабеглі з усходняй Нямеччыны ў заходні Бэрлін і гэтым самым пабілі дасюлешні колькасны рэкорд. У ліпені ўцякло 211 народных паліцыянтаў. Ад 1 студзеня 1952 г. колькасьць перабегшых народных паліцыянтаў выносіць 1 008 чалавек.

У жнівені 1 500 перабежчыкаў у заходні Бэрлін. За месяц жнівень 1952 г. уцякло з савецкай зоны Нямеччыны ў заходнія сэктары Бэрліна 1 500 чалавек. У ліпені колькасьць перабежчыкаў выносіла 1 300 чалавек.

Найсільнейшыя ў сьвеце дызэльныя маторы сэрыямі. Найсільнейшы дагэтуль самалётавы дызэльны матор зь сілаю 25 000 мэханічных коней на загад амэрыканскага міністэрства абароны будзе прадукавацца сэрыямі. Перад гэтым матор выдзержаў 150-гадзінную бесьперарыўную пробу, праляцеўшы адлегласьць 120 000 клм. з шыбкасьцю 800 клм. у гадзіну.

«Лётаючы дзед» хоча скакаць над Волгай. 84-летні амэрыканскі мільянэр і «апостал здароўя» Бэрнард Мэкфадэн цьвердзіць, што дзякуючы спорту скаканьня на парашуце ён дагэтуль захаваў добрае здароўе й чэрствы выгляд. 29 жніўня перад 15 000 парыжанаў ён скакаў на парашуце з самалёту над Сэнай. Цяпер ён хоча прасіць Сталіна дазволіць яму скочыць над Волгай. Ён заявіў прадстаўніком прэсы, што Сталін зьяўляецца за яго багацейшы й таму будзе яму прыемна, калі крэмлёўскі дыктатар пакрые кошты гэтага мерапрыемства.

Самалёты зь перадхрысьціянскай эры. У старых манускрыптах, знайдзеных у Мысорэ ў Індыі, знаходзяцца пляны самалётаў, якія паходзяць зь перадхрысьціянскай эры. Гэта ёсьць пляны трох розных тыпаў самалётаў, якія на манускрыптах ілюструюць даўжэйшую працу аб аэранаўтыцы. Там-жа былі знойдзеныя й іншыя рукапісы з таго самага часу, якія зьмяшчаюць інструкцыі, як выклікаць штучны дождж і як сфабрыкаваць штучныя дыямэнты.

Загроза пералюдненьня сьвету. Гадавы рапарт ЗН сьцьвярджае, што на працягу аднаго пакаленьня агульнае залюдненьне сьвету на столькі павялічыцца, што трэба будзе знайсьці дадаткова выжыўленьня, каб пракарміць яшчэ ад 500 да 1 000 мільёнаў людзей. Залюдненьне асабліва ўзрастае ў краінах, якія стаяць на нізкай узроўні гаспадарскага жыцьця. Узрост залюдненьня перадусім быў выкліканы паправай стану здароўя дзякуючы міжнародным высілкам у гэтым кірунку.

З жыцьця й дзейнасьці Мікалая Абрамчыка

(Заканчэньне)

закладае тайныя школы й адначасна склады нелегальнае літаратуры, якая потым, па загаду зь Вільні, у вадну ноч разам раськідваецца. За гэтыя два гады ен зь місыямі ад Ц. К. Вызваленьня Заходняй Беларусі быў нелегальна ў праф. Ігнатоўскага аж 29 разоў. За гэты час Абрамчык на столькі здабыў сабе сымпатыі ў праф. Ігнатоўскага сваім спрытам і адвагай, што ён потым дапускаўся Ігнатоўскім на найбольш канспірацыйныя нарады менскага беларускага антыбальшавіцкага актыву.

У чэрвені 1924 году М. Абрамчык закончыў і фармальна сярэднюю асьвету. Намагаецца, каб паступіць у Віленскі Унівэрсытэт, але ў тых гадох зь беларускіх гімназыяў пралезьці ў польскія вышэйшыя ўстановы было не лягчэй, як вярблюду праз вуха іголкі.

У Цэнтральным Камітэце Вызваленьня Зах. Беларусі было ўжо станоўча пастаноўлена, што Абрамчыка трэба дзесь абавязкава ўсадзіць у высокую школу. Меркаваньні да гэтага былі розныя, а ў тым ліку и тое, што чатырохгадовая няўпынная праца Абрамчыка ў канспірацыі вымагала на некаторы час адпачынку, як і трэба было замазаць за ей сьляды.

У восені 1924 году праф. Ігнатоўскі выклікаў Абрамчыка ў Менск і запрапанаваў яму да выбару дзьве школы: 1. Ленінградзкую Ваенную Акадэмію, 2. Марынагорскую сельска-гаспадарскую акадэмію ў Маскве. Праф. Ігнатоўскі найбольш радзіў выбраць першую, куды ён пасылаў наймацнейшых з нацыянальнага гледзішча беларусаў, каб потым мець свае пэўныя кадры вайсковых спэцыялістых. Але Абрамчык затрымаўся на сельска-гаспадарскай акадэміі.

Прыехаўшы ў Маскву, М. Абрамчык зьявіўся ў сельска-гаспадарскую акадэмію. Пасьля тыдня наведзінаў і знаёмства із «студэнтамі» і «прафэсарамі» гэтае школы, Абрамчык уцякае назад да Ігнатоўскага. «Дзядзька Ігнатоўскі, выбачце, але ўцякаю назад». «Куды?». «Да Прагі. Акадэмія зрабіла на мяне вельмі мізэрнае ўражаньне. Студэнты там па ўзроўню нашых гімназыстых сярэдніх клясаў. Ня вучыць-жа мне там зь імі арытмэтыку. Да таго і атмасфэра... зрабіла на мяне такое гадкае ўражаньне, што я цэлы тыдзень нічога ня мог есьці. Гэта-ж басяцкі прытон. Супольнае жаноцка-мужчынскае «общежитие» й супольныя «ўборныя», што «студэнты» й «студэнткі» разгарадзілі для змаганьня з астаткамі «буржуазных прадрасудкаў», і ўсе там парадкі змусілі мяне ўцякаць», — расказваў М. Абрамчык. Ігнатоўскі на хвіліну задумаўся, напасьледак пацалаваў Абрамчыка й ціханька шапнуў: «Маё шчырае прывітаньне Пятру (Крэчэўскаму) і Захарку. Скажы, што ў Маскве іх часта ўспамінаюць. Хай трымаюцца моцна. Веру, што ты туды прабярэшся. Памажы табе Божа!» Усхваляваны Ігнатоўскі яшчэ раз абняў свайго пратэгаванага й пусьціў сьлёзы..

Аднэй раніцы ўвосені, калі днём туман так спавівае Чэскую Прагу, што ліхтары вуліцаў гараць цэлы дзень, — Мікола блудзіў ужо між будынкаў тэй «залатой» Прагі з адрасам у руцэ студэнцкага дому Albertov «Na Slupi», які ён меў зь перапіскі ад свайго старога сябры па партызанцы паэты Ўладзімера Жылкі. Дастаўшыся напасьледак да гэтага студэнцкага дому «На Слюпі», Мікола знайшоў там некалькі дзесяткаў сваіх старых знаёмых сяброў, як па вучыцельскіх курсах, так і па канспірацыйнай працы. Вестка аб прыбыцьці М. Абрамчыка хутка дайшла да прэзыдэнта Крэчэўскага, які наказаў таго-ж вечара прыйсьці да яго самому аднаму.

Абрамчык упяршыню спаткаўся цяпер так блізка за адным сталом з прэзыдэнтам Крэчэўскім і Захаркам, а праведзены вечар у доўгіх размовах Абрамчык часта ўспамінае, як найшчасьлівейшы мамэнт у ягоным жыцьці, які яго так зблізіў потым з гэтымі вялікімі гістарычнымі постацямі нашае апошняе нацыянальна-вызвольнае пары.

У Чэхах Абрамчык за пяць гадоў скончыў адначасова два факультэты: у Ўкраінскай Акадэміі эканамічны факультэт із званьнем дыплямаванага інжынера эканамічных навук (аддзел консульскі) і на чэскім Карлавым Унівэрсытэце аддзел гісторыі й сацыялёгіі.

Падчас сваіх студыяў Абрамчык быў увесь час у кантакце з сваім «духовым бацькам» (як ён сам зваў) праф. Ігнатоўскім праз пасярэдніцтва часта тады выяжджаючых зь Менску на экскурсыі ці навуковыя камандзіроўкі блізкіх Ігнатоўскаму людзей, як Янка Купала, праф. П. і інш.

Ужо пад канец 3-га курсу Абрамчык меў падрыхтаваную да друку працу «Эканамічная геаграфія Беларусі», якая Ігнатоўскаму вельмі спадабалася і на падставе якой Ігнатоўскі прапанаваў Абрамчыку па заканчэньні навукі лектарат эканамічнай геаграфіі Беларусі на менскім унівэрсытэце.

Ня гледзячы, аднак, на так вялікія сымпатыі Абрамчыка да праф. Ігнатоўскага і на давер да яго з аднаго боку, а з другога — ня гледзячы на тое, што ў гэты час палякі, за напісаную Абрамчыкам брашуру ў францускай мове супраць польскага тэрору ў Заходняй Беларусі, якая, да рэчы, нарабіла шмат шуму ў заходняэўрапэйскаи прэсе, пазбавілі Абрамчыка польскага грамадзянства й дамагаліся ад чэскіх уладаў выдачы яго, Абрамчык усе-такі ў Савецкую Беларусь ехаць адмовіўся.

У восені 1929 году Абрамчык з аўтарам гэтых радкоў пускаецца ў дарогу «пехатой па сьвеце» для вывучэньня, практычна перадусім, сельскагаспадарскай эканомікі Заходняй Эўропы. За год зь месяцамі часу вандравалі мы пехатой і на самакатах ад Прагі аж да Ліену, абыйшлі ўсе цікавячыя нас раёны Чэхіі, Саксоніі, Баварыі, Швайцарыі, Надрэйншчыны, затым Францыі, наймаючыся па дарозе на розныя працы звычайнымі работнікамі, каб такім чынам глыбей прыглядзіцца да самага жыцьця сяла, жыцьця работнікаў, а з другога боку гэтым самым зарабіць сабе на пражыцьцё.

Маршрут падарожжа быў прадбачаны па Францыі, Гішпаніі, затым па паўночным беразе Афрыкі й Італіі. У Ліёне аднак дзьве непрадбачаныя акалічнасьці спрычыніліся да радыкальнай зьмены пляну падарожжа:

1. Вестка аб самагубстве Ігнатоўскага.

2. Сьляды прысутнасьці ў Францыі масавай беларускай працоўнай эміграцыі.

І цяпер, як калісь у Вільні, Абрамчык пастанаўляе, што ня час для навукі, калі патрэбна змагацца. Мэтай далейшага падарожжа стаецца Парыж, куды й дабіраемся доўгімі этапамі і дзе ўжо пачаткам 1931 году быў зацьверджаны францускімі ўладамі «Хаўрус Беларусаў у Францыі».

Ад гэтага часу Абрамчык неразлучна падзяляе долю беларускай працоўнай эміграцыі. Працуючы сам звычайным работнікам на розных хвабрыках, у шахтах, на земляробстве ці розных гандлёвых прадпрыемствах, зарабляючы ўсякімі спосабамі на пражыцьцё, ён няўпынна вядзе змаганьне з усімі акупантамі Беларусі. Выдае свой собскі часапіс, піша да рознай чужой прэсы аб беларускім вызвольным руху, навязвае кантакты з рознымі палітычнымі й культурнымі дзеячамі Эўропы. Заўсёды ў кантакце з прэзыдэнтам Захаркам, Абрамчык робіцца яго галоўным супрацоўнікам і прадстаўніком на Заходнюю Эўропу.

У 1939 годзе з выбухам вайны, польскі ўрад, пераехаўшы ў Францыю, на падставе француска-польскага дагавору, пачынае мабілізацыю палякаў, а ў тым ліку й беларусаў з Заходняй Беларусі. Змаганьне «Хаўрусу Беларусаў у Францыі» з польскім урадам здавалася для многіх справай безнадзейнай, але не для Абрамчыка. З прыроджанай яму адвагай Абрамчык, ня гледзячы на суровыя францускія законы адносна прапаганды супраць саюзных арміяў, сьмела выступае з заклікам да беларусаў байкатаваць польскую армію й закідае францускі ўрад мэмарыяламі аб дазволе ўступу беларусам у армію францускую (чужынецкага легіёну на час вайны), дзе дамагаецца сфармаваньня беларускіх нацыянальных аддзелаў. У выніку гэтай сьмелай і рашучай пазыцыі Абрамчыку напасьледак удаецца дабіцца ад францускіх уладаў пастановы аб дабравольным для беларусаў выбары — да польскай ці да францускай арміі.

Быў гэта ўзапраўды вялікі дыпляматычны сукцэс Абрамчыка, бо на падставе канвэнцыі польскага й францускага ўрадаў — «у выпадку вайны ўсе польскія грамадзяне мусілі быць дастаўленыя французамі ў польскую армію».

Дадзеная магчымасьць дабравольнага выбару арміі для беларусаў падняла была настрой старое нашае эміграцыі ў Францыі і ўжо звыш 1.200 беларускіх ахвотнікаў былі заявіліся ў францускі чужынецкі легіён (якога ня трэба зьмешваць з проста чужынецкім легіёнам). Рэалізацыі далейшай мэты ў Францыі на вялікі жаль перашкодзіў прыход немцаў.

Гэстапо вышуквала ў Парыжы сваіх праціўнікаў. Пачаліся арышты. Абрамчык, як дасьветчаны канспіратар, пастанавіў прабірацца ў Беларусь. Адзін стары знаёмы ў Бэрліне сп. Ш. дапамог яму перабрацца ў Бэрлін і абнадзейваў такім-жа парадкам дапамагчы прабрацца ў Беларусь. Але беларускі гэстапавец Ф. Акінчыц прычыніўся да здэмаскаваньня Абрамчыка, і дзеля гэтага давялося апошняму быць заблякаваным у Бэрліне.

Але і ў гэткай нат сытуацыі Абрамчык не разгубліваецца. Найперш ён, па даручэньню ведамага беларускага патрыёты М. Шкялёнка, які яшчэ меў давер у немцаў, бярэцца арганізаваць беларускі дапамаговы камітэт у Нямеччыне і разам з гэтым зь нябожчыкам ксяндзом Гадлеўскім пастанаўляюць разьвіць канспірацыйную сетку беларускага рэзыстансу, пасьля наладжаньня якой, Абрамчык з кс. Гадлеўскім меркавалі перабрацца ў Ангельшчыну. Кс. Гадлеўскі, на жаль, быў расканспіраваны другім беларускім гэстапаўцам др. Ермачэнкам, за што і паплаціўся сваім жыцьцём. Абрамчык-жа трымаўся ў Бэрліне каля двух гадоў. Рэзыстанская праца, праводжаная Абрамчыкам сярод беларускай эміграцыі ў Нямеччыне, ахапіла ня толькі беларусаў у Нямеччыне. Беларускі Камітэт Самапомачы ў руках Абрамчыка стаўся адным з вогнішчаў і прытулкам, маральнай падтрымкай усіх беларусаў. Ня было таго тыдня, калі ня дня, каб хтось зь беларускай адміністрацыі або навукоўцаў ці вайскавікоў, якіх немцы часта на ўзор бальшавіцкіх экскурсыяў прывозілі ў Нямеччыну, будучы ў Бэрліне, не завітаў патайком у «камітэт» Абрамчыка. З Бэрліна Абрамчык меў цяпер змогу, час ад часу, прабірацца да прэзыдэнта Захаркі ў Прагу.

У ліпені 1943 году дэлегат ад БНП (Беларускай Незалежніцкай Партыі), прыехаўшы ў Бэрлін з «экскурсыяй» журналістых, прывёз прапазыцыю сваей партыі, асабліва просьбу ад сп. Родзь., пераехаць на Беларусь і абняць палітычнае кіраўніцтва й выдавецтва нелегальнай прэсы БНП. Абрамчык пачынае рабіць прыгатаваўчыя крокі для пераезду разам з жонкай у лясы Беларусі. Але арышт гэстапам і вываз у Парыж перашкодзілі ажыцьцяўленьню гэтых плянаў.

У Парыжы над Абрамчыкам быў устаноўлены сьцíслы надзор. Гэстапо забараніла Абрамчыку нікога ня прыймаць зь беларусаў ці спатыкацца зь беларусамі, а таксама весьці ліставаньне. Але й тут Абрамчык ня траціць часу. Ня гледзячы на ўсё, ён уваходзіць у кантакт зь некаторымі асобамі францускага рэзыстансу і, у надчэківаньні прыходу саюзьнікаў, падгатаўляе рад мэмарыялаў, у якіх высьвятлялася трагічная сытуацыя беларускага народу.

А потым зь першага дня вызваленьня Францыі ён аддае ўсе свае сілы ў справе абароны правоў перамешчаных асобаў у Нямеччыне.

Ведаючы так зблізка Абрамчыка, яго, мне здаецца, ніяк нельга йначай ахарактарызаваць, як рэвалюцыянэра беларускага вызвольнага руху, зь няўтомнай энэргіяй чалавека, які ўсё сваё жыцьцё пасьвяціў змаганьню за волю беларускага народу. Не дарма прэзыдэнт Захарка, ведаючы так зблізка Абрамчыка, перад сваей сьмерцю нікому іншаму не хацеў перадаць сваіх паўнамоцтваў, як М. Абрамчыку.

Аб цяперашняй дзейнасьці Абрамчыка, як прэзыдэнта БНР, думаю, лішне пісаць. Яна вельмі добра ведамая беларускай эміграцыі, бо, здаецца, ня знойдзецца ніводнага беларускага асяродзьдзя ў Эўропе й Амэрыцы, дзе-б не пабываў гэты няўтомны і нязломны змагар,

Варта хіба толькі прыгадаць усю тую бессаромлівую пашквільную «прэсу» нашых зарубежнікаў, якія намагаліся прадставіць усю рэвалюцыйную нацыянальна-вызвольную працу Абрамчыка ў 1920-24 гадох, як быццам нейкую прыналежнасьць Абрамчыка да камсамолу. Аб недарэчнасьці гэтай пашквільнай пісаніны варта хіба прыпомніць, што (да 1925 году) у Заходняй Беларусі наагул не існавала ніякага беларускага камсамолу. А што Абрамчык нелегальна бываў у Менску, сьветчыць толькі аб адным: што моладзь тады нашая ня лічыла Рыскай граніцы за граніцу для сваей нацыянальнай дзейнасьці.

Лявон Рыдлеўскі

Рэспубліканцы у наступе

(Заканчэньне)

зу ніхто не гаварыў такім моцным і станоўчым голасам. Гэта паказвае, што рэспубліканская партыя мае зусім іншы, чымсьці дэмакраты, пагляд на палітыку ў дачыненьні да бальшавіцкае агрэсыі. І ў выпадку іхнай перамогі на выбарах бясспрэчна будуць яны ў большай або меншай меры, у залежнасьці ад сытуацыі й абставінаў, гэтай палітыкі трымацца. **Замест пастуляту дэмакратаў паўстрымоўваньня далейшага пашырэньня камунізму, пастуляту, якога тварцом быў цяперашні, амбасадар ЗША ў Маскве Кэнан, рэспубліканцы высоўваюць супрацьлеглы яму пастулят вызваленьня паняволеных камунізмам народаў Усходняй Эўропы й Азыі й развалу Савецкага Саюзу з нутра. Значыцца замест дасюлешняй палітыкі дэфэнзыўнай, абароннай, рэспубліканцы дамагаюцца палітыкі афэнзыўнай, наступальнай.** Дык ясна, што ў выпадку перамогі рэспубліканцаў, замежная палітыка ЗША можа ўзыйсьці на зусім новы шлях, што для нас, паняволеных бальшавізмам народаў, зьяўляецца справай першараднага значэньня.

З гэтых высказваньняў рэспубліканцаў, як і рэакцыі на іх у сьвеце, можам зрабіць два наступных вывады:

1. Наступальная палітыка рэспубліканцаў у дачыненьні да Савецкага Саюзу выклікала ў Заходняй Эўропе — Вялікабрытаніі й Францыі панічны страх, што такая палітыка можа прывесьці да вайны з Саветамі. Для апартуністычнага думаньня ангельцаў і французаў найбольш дагаджае дасюлешняя палітыка паўстрымоўваньня й далейшага шуканьня нейкага способу сужыцьця з Савецкім Саюзам. Гэта абазначае, што эўрапэйскі Захад яшчэ псыхалягічна не падгатаваны, каб перад камуністычнымі правакацыямі станоўча стукнуць кулаком у стол. Яшчэ горш, эўрапэйскі Захад у сваей рэакцыі на выступленьні Айзэнгаўэра паказаў, што ён ужо ня здольны заняць больш шляхотную й рыцарскую пазыцыю ў дачыненьні да паняволеных народаў і выступіць ня толькі ў вабароне собскай, але й народаў, што ўжо ад даўжэйшага часу сталіся ахвярамі камуністычнага нявольніцтва. Такое становішча эўрапэйскага Захаду ня можа быць вытлумачанае ягоным страхам перад вайной і сваей непадгатаванасьцю да яе, бо яму добра ведама, што станоўчымі, але мірнымі сродкамі Савецкага Саюзу да вайны справакаваць яшчэ нельга, як ведама гэта й Айзэнгаўэру, аднаму з найвыдатнейшых стратэгаў сяньняшняга часу.

Эўрапэйскаму Захаду ходзіць пра штось іншае. Заняцьце цьвёрдай і станоўчай пазыцыі перад Саветамі, хоцьбы навет у сфэры чыста палітычнай, пацягне за сабой патрэбу падмацаваньня яе й мілітарнай сілай. Значыцца трэба будзе павялічыць ваенную гатоўнасьць, больш збройцца, а гэта значыць — больш абмежаваць свой дабрабыт. А гэтага Заходняя Эўрапа, моцна падточаная ракам дэмаралізацыі й матарыялізму, за ўсякую цану ня хоча. Адсюль сумны вывад, што й Амэрыка, навет у выпадку перамогі Айзэнгаўэра, будучы ў вялікай ступені зьвязанай агульным настаўленьнем эўрапэйскага Захаду, можа быць змушанай сваю палітыку вызваленьня значна злагодзіць і прыцішыць.

2. Для Айзэнгаўэра й усіх амэрыканскіх рэспубліканцаў паняволенымі бальшавізмам народамі, для якіх абвяшчаецца палітыка вызваленьня, маюць быць толькі тыя народы, што былі захопленыя Савецкім Саюзам пасьля 1939 году. Аб астальных народах, у тым ліку й аб беларусах, што сталіся ахвярамі бальшавіцкага нявольніцтва дваццаць год раней і якія за ўвесь гэты час вядуць найбольш зацятае змаганьне з бальшавізмам, Айзэнгаўэр ня ўспамінае. Амэрыканская палітыка вызваленьня зьяўляецца ўсьцяж яшчэ палавічнай палітыкай, тэй-жа самай палітыкай паўсродкаў, аб якой мы часта пісалі на балонах «Бацькаўшчыны». Навет амэрыканскія рэспубліканцы, якія выявілі сябе найбольш прагрэсыўнымі ў дачыненьні да паняволеных бальшавізмам народаў, яшчэ ня могуць перамагчы ў сабе страху перад савецкім колёсам і загаварыць зь ім ягонай собскай мовай: **так як бальшавізм імкнецца да сусьветнай рэвалюцыі й паняволеньня ўсяго сьвету, гэтак і Амэрыка павінна імкнуцца да сусьветнага вызваленьня.**

Аднак сяньняшняя пазыцыя рэспубліканцаў зьяўляецца ўжо вялізарным крокам наперад. Яна паказвае, што амэрыканскае грамадзянства прайшло ўжо вялікую й досыць шыбкую эвалюцыю, яна сьвятчыць, што амэрыканцы, ня ў прыклад Заходняй Эўропе, зьяўляюцца сільнымі ня толькі матарыяльна, але й маральна, што яны, бяручы на сябе кіраўнічую ролю ў сьвеце, усьвядамляюць ня толькі карысьці, што з гэтага выплываюць, але й абавязкі перад усей людзкасьцю. Нашае перакананьне аб маральнай сіле амэрыканскага народу й ягонай здольнасьці да шыбкай эвалюцыі думаньня ў залежнасьці ад рэальных патрэбаў ёсьць найлепшай зарукай, што наступным этапам у разьвіцьці амэрыканскай палітыкі вызваленьня станецца таксама лёзунг вызваленьня й нашых народаў.

Алесь Крыга

НТС хоча рабіць рэвалюцыю у Польшчы

Ведамая на эміграцыі расейская фашыстаўская арганізацыя НТС (Национальный Трудовой Союз) намагаецца перакачаць заходнія дзейнікі, што ў СССР яна зможа выклікаць нутраную рэвалюцыю й зьнішчыць бальшавізм без вайны. Ці заходнія палітыкі дадуцца схапіцца на гэтую прыманлівую зудачку расейскіх эміграцыйных палітыкаў, ці не, гэта ўжо іншая справа. Факт аднак астаецца фактам, што расейскія салідарыстыя з пад знаку НТС час ад часу распаўсюджваюць на тэрыторыі Нямеччыны антысавецкія лістоўкі сярод немцаў і жаўнераў савецкай арміі ў Нямеччыне, а перад некалькімі месяцамі былі зьвярнуліся з адкрытым пісьмом да галоўнага савецкага камендантa Ўсходняй Нямеччыны генэрала Чуйкова (чаму не адразу да самога Сталіна?).

Апошнім часам акцыя НТС перакінулася й на тэрыторыю Польшчы. Паймённа, гэтая арганізацыя распаўсюджвае сярод польскага насельніцтва лістоўкі, падпісаныя фікцыйным «Польскім Камітэтам Вызваленьня». Да польскіх лістовак далучаюцца лістоўкі расейскія, падпісаныя гэтай-жа арганізацыяй НТС.

У сувязі з гэтым польская эміграцыйная прэса выступіла із справядлівымі пратэстамі й абурэньнем, а газэта «Остатне Вядомосьці» за 29 жнівеня сёлета піша:

«Супраць такога ўлажаньня расейскай арганізацыі — і то без паразумленьня з польскімі дзейнікамі — на польскую тэрыторыю мусім як найкатэгарычней запратаставаць. Мы разумеем, што **дзейнасьць пад вокам недасьветчанай яшчэ бясьпекі польскай зьяўляецца менш рызыкоўнай, чымсьці ў сфэрах непасрэдных дзеяньняў МГБ, гэта аднак не матыў, каб расейская арганізацыя ўмешвалася ў нашыя справы.** Бальшавізму ня ўдасца зьнішчыць дзеючы ў Польшчы. Калі-ж, як цьвердзіць НТС, бальшавізм можна зьнішчыць без вайны, ці толькі загрозай вайны, дык няхай тады дзеіць у Расеі».

Мы зусім разумеем абурэньне палякаў супраць умешваньня расейцаў ня ў іхныя справы й з гэтым абурэньнем поўнасьцю салідарызуемся. Але пры гэтым хочам прыпомніць палякам, што яны, пратэстуючы супраць такой акцыі расейскай, самі ўвесь час улазяць няпрошанымі на беларускія тэрыторыі й нахабна ўмешваюцца ў нашыя нутраныя беларускія справы, уважаючы навет за пакліканымі сябе да гэтага. Калі гэтае сваё паступаньне матывуюць палякі фактам прыналежнасьці Заходняй Беларусі да Польшчы на працягу ня цэлых дваццаці год, дык на такой самай падставе расейцы маюць яшчэ большае права да польскай тэрыторыі, якая належыла да Расеі 125 год.

Будзьце тады пасьлядоўнымі, панове!

Партызаншчына ў Беласточчыне

Радыё «Голас Амэрыкі» (расейскі сэктар) 6 верасьня падало, што ў Беласточчыне дзеяць моцныя аддзелы мясцовых партызанаў. Нядаўна на поўдзень ад Беластоку адбылася крывавая бойка між рэгулярнымі войскамі камуністычнай Польшчы й партызанамі. Ня гледзячы на лічбовую перавагу ворага, партызаны прынялі бой і пасьля некалькі гадзін адступілі ў поўным баявым парадку.

Як ведама, ад часу прылучэньня беларускай Беласточчыны да Польшчы й прымусовага вывазу беларускага насельніцтва ў Савецкі Саюз, бальшыня маладых мужчынаў пайшла ў лес і зарганізавалася ў партызанскія вайсковыя адзінкі, якія ўвесь час робяць шмат клопату камуністычным уладам. Трэба думаць, што і ў гэтым выпадку, пра які падало радыё «Голас Амэрыкі», была справа зь беларускімі партызанамі.

ТУТ І НЕДЗЕ

(За сталом пры калядной куцьці)

Распасьцёрся настольнік наш выбарам
міс,
Дыша стол разнастраўнай сунегай,
Недзе-ж змучана пушча схілілася
ўніз
Пад абрусам бялюсенькім сьнегу.

Нас абвеяў цяплом абагрэты пакой,
Нам так добра ў харомінах гэтых,
Недзе-ж сьцены дубоў сьцерагуць
супакой
І зямлянак змаганьнем сагрэтых...

У руках нашых штодня кілішкаў
крышталь,
А радзіма — ў ружовенькіх крозах,
Недзе-ж права на быт
наш
вырэзвае сталь
У сьпакотах ды ў дзікік марозах.

Недзе жорсткасьць,
надзея, малітвы,
баі,
Веліч веры ды зморанасьць целаў...
Мы-ж чытаем газэты аб «земным
раі» —
Пра чыны партызанцкіх аддзелаў. .

Любэн, 6. 1. 52. **А. Будзіч**

Літаратурны Дадатак

Г. Няміга

АЛЕСЬ У КЛОПАЦЕ

(Адрывак із раману «Жанаты кавалер»)

Менск рыхтаваўся да 1-га траўня. Усюды панавала нейкая нэрвовая мітусьня. Над франтонам бязглуздай скрыні «дому ўраду» нейк недарэчна целяпаліся вялізарныя боты й полы шынэлі «бацькі народаў», намаляванага на вялічэзнай белай посьцілцы, якую маніліся прымацаваць сябры камісіі вонкавага «мастацкага афармленьня» грамадзкіх будынкаў сталіцы.

Вецер — распусьнік усе калашмаціў «бацьку» й ня даваў яго «афармляць». Афармленае-ж ужо «мастацтва» выпірала, як ражон, з кажнага балькону, з кажнага рогу вуліцы у выглядзе сама-задаволеных воблікаў розных молатавых, якія бліцам міргалі Алесю сваімі падсьлепаватымі вачыма й зьдзекваліся над ім:

— А што, дастаў на абаранкі?!

Алесь аднак не заўважаў гэтага й паволі, як цень, сунуўся у кірунку вакзалу. Менск, родны — любы Менск сустрэў яго сяньня няпрыхільна, як мачыха! У Саюзе Пісьменьнікаў сам старшыня Саюзу накінуўся на яго за «немарксыцкае» асьвятленьне беларускай літаратуры літгурткоўцам Ленінграду, лаяўся, што ўсе тое, што дагэтуль рабілася Алесем, пахне «нацдэмаўшчынай». Пад канец крыху ўняўся и надаваў яму ў дапамогу кучу часапісаў з крытычнымі артыкуламі Кучара и Бэндэ — стаўпоў беларускай «марксыцкай» літаратурнай крытыкі, а на разьвітаньне не забыўся яшчэ раз дапячы:

— Хоць «Піцер» і далёка, але мы ведаем, што і як вы там робіце. Калі ня зьменіце падходу — будзе дрэнна, папярэджваю!

— Праваліцца-б табе разам із сваімі падыходамі — думаў Алесь выходзячы. — Вось дык прычапіўся! Я бяру літаратурныя факты так, як іх павінен разумець кажны нармальны чалавек, і так, як патрэбна адчуваць запраўднае прыгаство мастацкай літаратуры, а тут — на табе! Яшчэ нейкі адмысловы падыход трэба! Здаецца, што і ў марксызьме ня кульгаю, але гэта пэўне нейкі бамбіла із новых гурткоўцаў-ударнікаў, «пакліканых» у літаратуру, нешта нейкае наплявузгаў!

Дагэтуль Алесь ніколі нат ня важыўся паддаваць крытыцы партыйныя пачынаньні, ды праўду кажучы, ня вельмі ў іх удумоўваўся. Усяго толькі ніяк ня мог пагадзіцца з гэным «кліканьнем» у літаратуру. Ён разважаў так:

— Ударнікам вытворчасьці можа быць кажны, калі ня гультай, але пісьменьнікам — выбачайце, тут трэба нешта большае!...

Каб паправіць настрой, із «Дому Пісьменьніка» заскочыў у «Савецкую Беларусь», але і адтуль выляцеў, як халоднай вадой абліты.

— Вы пачаткуючы аўтар, маеце здольнасьць, але пачынаеце, трэба сказаць, кепска. Папярэднія вашыя рэчы мелі таксама свае хібы, але яшчэ магчымыя, мы іх зьмяшчалі блізу бязь зьменаў, спадзяючыся, што гэта яшчэ, як кажуць, грахі маладосьці, але далей — цярпець нельга!

Ці-ж вы не заўважаеце новых зрухаў сяньняшняе вёскі? Ці-ж вы не адчуваеце сацыяльнага заказу? Па дарожцы Сымона Баранавых недалёка зойдзеце, хопіць нам і ягоных эківокаў! Вазьмеце й пераапрацуйце ў дусе сучаснасьці, тады — паглядзім.

Шкада, кажу вам, шкада, што вы здольны хлапец, але шлях выбралі сабе сьлізкі, хутка можна зьвіхнуцца — глядзеце!

— I тут пагроза! А бадай вас ліха з вашымі «падыходамі» ды «зрухамі» — думаў Алесь, выходзячы із рэдакцыі.

— Вось дык дзянёк выдаўся! Не здарма людзі кажуць, што як пойдзе зраньня, дык аж да вечара!

I запраўды дык такі ня шэнціла сяньня Алесю: па дарозе ў Койданава, на станцыі Фаніпаль увайшлі прадстаўнікі аховы граніцы правяраць дакуманты. Адзін зь іх праглядаючы Алесевы паперы прычапіўся да яго, чаго ён едзе ў Койданава, калі камандыраваны толькі ў Менск? Як не намагаўся Алесь тлумачыць — нічога не памагала, на яго глядзелі падозрана.

— «А почему вы, молодой человек, не потрудились взять визы в НКВД, ведь вы направляетесь в погранзону?»

— Раней у Койданава езьдзілі так, у Негарэлае патрэбна была віза!

— «Это было ,раней', как вы изволили выразиться, а сейчас — другое!»

— Я гэтага ня ведаў...

— «Ах, вы не знали, хорошо!» — ухмыльнуўся кантралёр, кладучы ўсе Алесевы паперы за абшлаг рукава шынэлі, і накіраваўся да выхаду.

— А мае паперы?... дрыжачым голасам спытаў Алесь.

— «Потрудитесь найти меня на пероне станции» — адказаў той і выйшаў. Тут ужо як сьлед разгуляліся нэрвы. Па целе прабеглі мурашкі.

— Арыштуюць — падумаў Алесь — і ніхто ня будзе ведаць, дзе дзеўся! Добра, калі Марыся выйдзе сустракаць, дык яна мо' што паможа, а як не — што тады? Тэлеграму яна магла атрымаць із спазьненьнем, дык выйдзе да іншага цягніка, а ён ужо будзе у каталажцы! Раззлуецца тады, бо падумае, што ізноў трэба чакаць нейкай новай тэлеграмы, ды й пойдзе да хаты. Што рабіць?

Разважаньні спыніў сыгнал паравозу. Цягнік звальняў бег і наближаўся да станцыі. Алесь рвануўся зь месца й прыліп тварам да вакна; пільна сачыў, ці ня заўважыць любага твару дзяўчыны. Але на пэроне, апрача чырвонагаловага дыжурнага станцыі, ня было нікога. Снавалі толькі ўзад і уперад у даўгіх шынэлях пагранічнікі. Цягнік затрымаўся. Нешматлікія пасажыры пачалі высыпаць на пэрон. Іх па чарзе прапушчалі ў будынак станцыі, зноў правяралі дакуманты.

Алесь з болем у сэрцы й вялікім жалем да Марысі, што навет ня выйшла на спатканьне тады, калі мо' вырашаецца ягоны лёс, цягнуўся апошнім із вагону. Тут-жа насупраць, стаяў якісьці чарнамазы вайсковы із «шпалай» у пятліцы, а перад ім «на вытяжку» Алесяў «злы дух», што забраў ягоныя паперы й цяпер дакладваў начальству аб «появлении подозрительной личности». Алесь нясьмела падыйшоў да іх, але не пасьпеў і слова прамовіць, як на яго накінуўся чарнявы.

— «Братцы, вы мои, кого я вижу?! Столько лет, столько зим!»

Алесь зьбянтэжыўся канчаткова й нічога не разумеў.

—«Да ты что, Саша, не узнаеш?!»

Цяпер і Алесь засьмяяўся й моцна сьціснуў выцягнутую да яго руку вайсковага. Гэта проста быў нейкі цуд. Але — цуд! Няйначай!

Перад ім стаяў той самы Кабылкін, якога калісьці ў Інстытуце прафэсар гісторыі, перад усей войстраи на язык студэнцкай аўдыторыяй, моцна зьбянтэжыў сваім зласьлівым:

— «Това-а-рищ Кобылкин! Вы у меня сегодня уже третий раз зевнули, полноте, мой друг!»

Гуляка й жартаўнік Кабылкін прымусова павінен быў, як мабілізаваны «парттысячнік» у ВУЗ*) паміраць ад нуды на ўсіх гістарычных, дыялектычных ды іншых «матах» і... «зевать».

Пасьля году гэткае пакуты, ён «зевнул» яшчэ колькі раз, плюнуў на ўсё і недзе зьнік. Хадзілі чуткі, што апынуўся недзе ў войску, бо вайсковая справа была ягонай стыхіяй.

I вось цяпер зваліўся, як зь неба, на Алесява шчасьце, які з радасьцю ўхапіўся за Кабылкіна, ды пачаў расказваць яму, як і чаго тут апынуўся.

Кабылкін, слухаючы ягоную гісторыю з кантролем, ня мог устрымацца ад сьмеху, адпусьціў кантралёра, які адчуваў сябе ня зусім ёмка за сваю празьмерную «бдительность», перадаў Алесю ягоныя паперы, моцна, пасяброўску яшчэ раз паціснуў руку й на разьвітаньне дадаў:

— «Ну, дорогой, валяй к Маруське, она там ждёт, бедняжка. А славную девченку ты, черт, подхватил! — пры гэтым ягоныя вочы заіскрыліся — ну мы еще с тобой встретимся и опрокинем по маленькой, не правда ли?»

Апошніх словаў Алесь ужо ня чуў. Ён, як на крылах, ляцеў на другі бок станцыі, дзе ўжо даўно чакала Марыся...

*

Сёлетні першамайскі дзень Алесь перажываў так цяжка, як ніколі дагэтуль. Ён, як староньні сяньня назіральнік, а ня ўдзельнік, як заўсёды із году ў год, меў поўную нагоду адчуць усю глыбіню пусьціні й штучнасьці у сёй гэтай «сьвяточнай» мітусьні, якая ўрэшце рэштаў зводзілася да шараваньня местачковых брукаў падэшвамі шматлікіх натоўпаў із прадпрыемстваў, арганізацыяў, установаў, школаў і піянэраў аж да поўнага адурэньня й стомленасьці.

На гэтым раённым сьвяткаваньні Алесь адчуваў сябе вельмі няёмка, а мітынг, як на злосьць, цягнуўся надзвычай марудна й дойга. Марыся ўвесь час была занятая зь піянэрамі (гэта быў ейны абавязак, як піянэрважатай) і не заўважала таго, што госьць, пакінуты сам сабе круціцца, як скурат на агні.

Ён быў чужы, нікому непатрэбны, злосны на ўсё і ўсіх за тое, што, навет, і ў гэты вольны дзень ад працы, ня можа пабыць толькі з Марысяй, а мусіць таўчыся тут увесь час, ды выслухоўваць нуднае палітыкаваньне раённых кіраўнікоў. Зразумела, што вельмі няпрыхільна аднесься да запросінаў яго на сяброўскі настаўніцкі вечар у школе, дзе працавала Марыся. Выглядала, што як дзень, гэтак і вечар былі страчаныя для яго, а тут яшчэ амаль нічога ня сказана Марысьцы, аб плянах на будучыню, а перадусім ня выказана самая галоўная навіна, тое, уплянаване ім па дарозе з Ленінграду «эўрыка» пякло наймацней.

Каб толькі не рабіць няпрыемнасьці дзяўчыне, неахвотна рыхтаваўся пасьля звароту дахаты на гэты ідыёцкі вечар, бо Марыся накінулася на яго, калі сказаў, што можа яна пойдзе адна й хутка вернецца назад:

— Што гэта ты надзьмуўся, як сыч нейкі? Як гэта я адна пайду? Цябе-ж таксама запрасілі? Ды што скажуць нашыя настаўнікі, дырэктар? Ты ім усім вельмі спадабаўся, асабліва дырэктару! Там нікога чужога ня будзе, усе нашы, ну яшче хіба Кабылкін...

Пры ўспаміне Кабылкіна рука Алеся, у якой ён трымаў люстэрка, задрыжэла, люстэрка высьлізнулася й бразнула на падлогу ... вочы заіскрыліся й ягоны зрок сустрэўся з Марысьчыным; дзяўчына вытрымала гэтае нямое запытаньне й засьмяялся:

— Ха-ха, што я бачу?! Зайздрасьць?.. А што-ж будзе далей? — Але відаць гэта прыйшлося ёй да спадобы. Цяпер яна была яшчэ больш перакананая, што Алесь безь яе сьвету ня бачыць і з радасьцю падбегла да яго, раскалашмаціла яму чупрынку, прыцягнула за вушы ягоную галаву к сабе ды цмокнула ў вусны.

— Мне твой Кабылкін і ня ў галаве, дурны ты!

— Дык, я-ж нічога ... нязграбна тлумачыўся Алесь, бічуючы сябе ў думках за нястрыманасьць.

— Ага, нічога! Ня прытварайся нявіньненькім! Думаеш я не заўважыла, як ты сяньня чуць ня зьеў вачыма Кабылкіна, калі той вітаючыся нагаварыў мне цэлую вязку камплімэнтаў?

Тут нейкі бес падштурхнуў Алеся сказаць якраз цяпер, якраз у гэтую самую часіну:

— Ведаеш, Марыся, што...

— Ну, што?

— ... я ўжо даўно зьбіраўся ... усё хацеў ... як-бы гэта табе сказаць...

— Ды не цягні ты, кажы хутчэй! — падганяла дзяўчына.

— Усё неяк, ведаеш, ня выходзіла ... вось і цяпер — Алесь штораз больш пачынаў блытацца, праклінаць у думцы сябе за такі няўдалы пачатак, але адвароту ўжо ня было, трэ было неяк вылазіць з гэтых цянётаў і таму, не знайшоўшы лепшага, дадаў:

— Урэшце, на — чытай, сама, ты-ж пісьменная, — паспрабаваў прыкрыць няўдалым жартам сваю заблытаннасьць і, дастаўшы з кішані паперку, перадаў яе Марысі, а сам, каб мець час сабрацца з думкамі, пачаў углядацца ў ейны твар і сачыць, якое гэта выкліча ўражаньне.

Марыся ўзяла паперку, прабегла вачыма, рукі ейныя задрыжэлі ... пачала зноў чытаць, а за кажным прачытаным словам твар ейны палымнеў усё больш і больш, а ўвачччу рабілася мокра... Прачытаўшы, яна мляўка асунулася на крэсла й закрыла твар рукамі... Алесь стаяў над ёй і ня ведаў, што рабіць, праклінаючы ў духу гэтую часіну. Запанавала на нейкі час прыкрае маўчаньне, якое прарывалася час ад часу ўсхліпамі Марысі.

Урэшце дзяўчына сунялася і, паказваючы на паперку, гнеўна запытала:

— Што гэта значыць, Алесь?!

— Ты-ж бачыш: «Свидетельство о вступлении в брак» ад ЗАКСУ*) — зусім афіцыйнае сьцьверджаньне таго, што я цяпер няпоўнавартасны чалавек, а «бракованы» — прабаваў жартам пакрыць няпрыемны паварот справы Алесь.

— Даволі ўжо гэтага вычвараньня! Кажы мне палюдзку, што гэта ўсё значыць?! Калі гэта праўда, то на якую трасцу ты сюды прыехаў? — наступала Марыся.

Алесь, пабачыўшы, што ўжо можна будзе гаварыць, што дзявочыя сьлёзы суняліся, ня сыходзіў з пачатага ім жартоўнага тону:

— Аднак, мая цяперашняя «палавіна», як бачыш, не благі чалавек, бо на другі дзень пасьля жаніцтва пусьціла мяне да цябе — і ня сумуе... Пры гэтых словах Алесь хацеў абняць Марысю, але атрымаўшы добрую аплявуху, зразумеў, што ўжо пара канчаць камэдыю.

— Няўжо ты, Марыся, не разумееш, што ўсё гэта фікцыя, — пачаў ён паважна — няўжо ты думаеш, што твой Алесь гэтакі нягоднік і дазволіць сабе падобнае паскудзтва?

— А паперка гэтая, што азначае?

— Якая ты наіўная! Паперка — гэта «ліпа»! I толькі з падобнай «ліпай» можна прайсьці ў вялікіх гарадох праз усе жактаўскія**) й камунаддзелаўскія загародкі, калі хочаш мець сякую-такую кватэру. Тут Алесь расказаў пра Раісу і ейнае «няшчасьце», і як яны разам ламалі галовы, каб знайсьці выхад, і, што адзіным выхадам быў той, які яны й зрабілі — фікцыйнае жаніцтва Алеся із сястрою Раісы, — гэта й дапамагло атрымаць у жакце лішку плошчы Раісы.

Марыся слухала ўважна, але, як відаць, усе гэтыя Алесевы выкладкі ёй ня зусім падабаліся.

— Добра — кажа яна — пакой ты атрымаў, але з жонкай, яна цяпер можа налягаць на свае правы!

— Думаў і я аб гэтым, але пераканаўся й ведаю, што яны людзі сумленныя.

— Хай будзе гэтак, але-ж ты афіцыйна цяпер зь ёю зьвязаны, якім-жа чынам ты здолееш...

— Адвязацца? — перабіў Алесь.

— Але, адвязацца?

— Ёсьць і на гэта спосаб: пакой будзе запісаны на мяне, а праз нейкі час зладзіцца «сямейны скандал», які прывядзе да разводу. «Жонка» на колькі месяцаў выедзе да радні ў Маскву, а праз гэты час «саламяны ўдавец» зноў жэніцца, прывядзе ў хату іншую, запраўдную гаспадыню і ўсё пойдзе нар-

(Заканчэньне на 6 балоне)

*) ВУЗ — «Высшее Учебное Заведение» — Інстытут, Унівэрсытэт.

*) ЗАГС — Установа, дзе рэгіструюцца, «запісваюцца акты грамадзянскага стану».

**) ЖАКТ — жыльлева-акцыйнае таварыства, да іх належаць большыня дамоў у Саветах.

Новыя вершы Ул. Клішэвіча

СЬМЕРЦЬ САКРАТА.

На тварах вучняў нявымерны жах —
Жыцьця настаўніка палічаны хвіліны;
Трымае кубак ён з атрутай у руках
Бясстрашны між сяброў Сакрат адзіны.

Атрута выпіта і рот засмаг,
Нязломны дух у ім, пагляд арліны,
Развага мудрасьці ў яго вачах,
У словах гэнія бязьмежныя глыбіны.

Апошнія мудрэц прамовіў словы
I вочы зачыніліся навек —
Спакойна адыйшоў у вечнасьць чалавек.

Сьхіліліся пакорліва сяброў галовы —
Была вялікаю, трагічнай страта
Для чалавецтва сьмерць Сакрата.

ЗАХОД СОНЦА.

Дзень у цяжкай стоме к ночы адыходзіў,
Ня шумелі лісьцем белыя сады.
Дагарэла квола сонца на заходзе,
Патанула ціха ў возеры вады.

Заціхала песьня галасоў дзявочых,
Рэхам праляцела звонка у бары.
Выступала ў чорным каралева ночы,
Запаліўшы ў небе ясны сьвет зары.

Сумна адзываўся толькі белы лебедзь
Песьняй разьвітальнай у вячэрні час.
Было цёмна ўсюды, было сьветла ў небе,
Калі дзень апошні непаўторна згас.
З гэтым днём у вечнасьць адыйшло ня мала...
Неяк непрыкметна раптам дня ня стала...

ГРЭЦЫЯ

Вялікая там творчасьць мастака,
Дзе формай зьмест апрануты умела.
Так эйліна калісьці скульптара рука
Тварыла прыгажосьць людзкога цела.

Нас разьдзяляюць з Грэцыяй вякі,
А мы ўсё ходзім к эйлінам у госьці.
I вучацца у іх нашчадкаў мастакі
Тварэньню вечнай прыгажосьці.

ФАНТАЗЫЯ

Слова да слова і думкі мяцеліцай
Круцяцца, плаваюць, сьцелюцца.

Віхар сьцюдзёны, то віхар гарачы
Праносіцца зь піскам, гігіканьнем, плачам.

Ўсё абрываецца... Мора пустэчы
Носіцца прыкра ў мазгу чалавечым.

Словы і думкі ў няведамасьць гінуць...
Страшна! Як страшна ў такую хвіліну.

* * *

На дварэ макрота і глухая сьлякаць,
У такую пору адно толькі — плакаць.
Лісьці нібы плачуць, лісьці нібы дрэмлюць,
Адлятаюць з дрэваў, падаюць на зямлю.

ПРОСЬБА

Каля Слуцку ёсьць адно сяло,
Невялічкае, двароў зь дзесятак.
Калі-б вас туды як завяло,
Пашукайце, калі ласка, хату...

Паміж хат яна адна, бадай,
На страсе гадуе мох зялёны...
На дварэ красуе лебяда,
Ля варот сумуюць ціха клёны.

На кале пузаты дрэмле гляк,
Пад хлявом цабэрак у мякіне...
Пад вакном гарэць півоні, мак,
Па сяброўках журыцца рабіна...

Вы напэўна знойдзеце і вас
Прывітаюць хлебам чорным з сольлю,
I сьцюдзёны спрагу ўтоліць квас,
Пачастуюць бульбаю з фасоляй...

Запытайцеся тады у той,
Што сустрэне і адчыніць дзьверы,
Ці чакае скуль-нібудзь сватоў,
Ці утраціла надзею й веру.

I адкажа: „Як-жа? Абяцаў...
Толькі мо' нямашака на сьвеце..."
Не чакайце сумнага канца
I маёй пакутніцы скажэце,

Што жыву, кахаю і прыйду,
Як зямлю маланкі зноў ахрысьцяць...
Таямніцу нашых дзеяў, дум
У садзе слухаць будзе толькі лісьце.

1952 г.

Міхась Кавыль.

СТ. КРУШЫНІЧ

Зьдзек над Янкам Купалам

Калі ў Савецкім Саюзе людзі паміраюць таямнічай ненатуральнай сьмерцю, але зьяўляюцца нязвычайна папулярнымі й цэненымі ў народзе, дык бальшавікі нярэдка потым выслаўляюць іх, як сваіх вялікіх прыхільнікаў і гэрояў, ня гледзячы на тое, што зьяўляюцца іхнымі непасрэднымі ці пасрэднымі забойцамі. Такая ўжо подлая практыка маскоўскага бальшавізму. Яна патрэбная бальшавіком па тое, каб уціхамірыць і адхіліць народны гнеў, які быў-бы для іх небясьпечным, калі-б народ поўнасьцю пераканаўся, хто быў запраўднаю прычынаю сьмерці запраўдных ягоных гэрояў-правадыроў. З другога боку патрэбнае ім гэта па тое, каб заслугі, паложаныя для народу іхнымі ахвярамі, выкарыстаць для сваіх нізкіх прапагандовых мэтаў, іншымі словамі, каб іх прысабечыць, украсьці.

Такой трагічнай ахвярай подлай бальшавіцкай практыкі стаўся наш Вялікі Янка Купала.

Купала, у гады жудаснага бальшавіцкага тэрору, будучы ў 1931 годзе ў менскай турме, прабуе пакончыць самагубствам, распорваючы сталовай лыжтай сабе жывот. Будучы аднак адратаваным і прыверненым «у ласцы», каб прымусіць ягоны вялікі талент служыць бальшавіцкаму акупанту, Купала, ня могучы пагадзіцца з сваей новай роляй, у 1942 годзе ў другі раз пасягае на сваё жыцьцё — канчае самагубствам. Гэтым Купала найбольш вымоўна запратэставаў супраць духовых і фізычных зьдзекаў над беларускім народам. Гэтым ён паказаў ня толькі ў сваей несьмяротнай творчасьці, але й на дзеле, што ня толькі «жыў і цярпеў за мільёны», але што й памёр за мільёны. Гэтым сваім трагічным актам ён стаўся яшчэ больш дарагім беларускаму народу, бо ён памёр за агульнанародныя ідэалы, якім заўсёды верна служыў і якія ўславіў у сваей чароўнай песьні.

Сёлета была шырака адзначаная дзесятая гадавіна трагічнай сьмерці Купалы, як на бацькаўшчыне, гэтак і беларусамі на эміграцыі. Але як-жаж па рознаму.

На эміграцыі ўсюды там, куды злы лёс закінуў нашых суродзічаў, былі ладжаныя ўрачыстыя абходзіны 70-ай гадавіны нараджэньня й 10-ай гадавіны сьмерці нашага вялікага песьняра, а беларуская прэса прысьвяціла гэтай падзеі адумысловыя выданьні. Тут, на эміграцыі Купала быў паказаны такім, якім ён быў у запраўднасьці, якім ёсьць і будзе заўсёды ў памяці беларускага народу. А ўсе ўрачыстасьці, прысьвечаныя ягонай гадавіне, вызначаліся рэлігійнай павагай, глыбокім патрыятычным уздымам, што найбольш гарманізавала з павагай і ідэйнай глыбінёй творчасьці паэты.

Крыклліва была адзначаная Купалаўская гадавіна на паняволенай бацькаўшчыне, але толькі крыклліва, па казённаму, штучна, без найменшай шчырасьці. Былі ня толькі ў БССР, але й у «брацкіх рэспубліках», у Маскве, Вільні, Кіяве й інш., наладжаныя «ўрачыстыя акадэміі», на якіх болей гаварылася аб Сталіне й ягоных «бацькаўскіх клопатах» аб беларускім народзе, аб камуністычнай партыі, што «натхняла вялікага песьняра й асновапаложніка беларускай савецкай літаратуры на што раз большыя подзьвігі», аб літаратуры «вялікага рускага народу», якая сваім «жыцьцядайным уплывам» падняла Купалу на высокую ідэйную й мастацкую ўзроўню, чымсьці аб самым Купале. Сям-там, навет і ў «летувіскім Вільнюсе» былі названыя імем Купалы некаторыя вуліцы, у прэсе зьявілася рад казённых артыкулаў аб Купале, у якіх найвялікшы духовы правадыр беларускага народу прадстаўлены быў у такім крыўдным і схвальшаваным сьвятле, што ўсе гэтыя ўрачыстасьці прыносілі ня славу, але ганьбу для памяці Вялікага Купалы.

Перад намі пяць «навуковых» артыкулаў аб творчасьці Купалы, ня лічачы цэлага раду дробных зацемак ды водзываў стаханаўцаў і перадавікоў індустрыі і селскай гаспадаркі, якія былі зьмешчаныя ў менскай «Зьвязьдзе» ў сувязі зь ягонай гадавінай.

Дакастрычніцкая творчасьць паэты не паказана ў іх бадай што зусім; аб ей успамінаецца толькі агульнымі штрыхамі, для цэласьці вобразу, бо не выпадае навет і ў савецкіх умовах сказаць, што Купалаўская творчасьць пачалася толькі ад вымушанага казённага верша пра Сталіна. І гэта ў той час, калі ўся мастацкая й ідэйная сіла нашага паэты зазьзяла ў поўным блеску якраз у гэты дакастрычніцкі пэрыяд, калі паўсталі многія ягоныя творы недасягальнае мастацкае вышыні й ідэйнае сілы, калі ён, як ніхто перад ім і пасьля яго, у жывых мастацкіх вобразах уславіў беларускі народ, падняў войстры пратэст супраць ягонага паняволеньня й зьдзеку, стварыў ідэалягічныя асновы нашага нацыянальнага й сацыяльнага вызваленьня й надаў далейшы ідэалягічны кірунак для будучых пакаленьняў. Гэткім быў Купала ў эпоху, калі мог тварыць свабодна й пісаць аб тым, аб чым набалела ягоная чулая душа.

А як-жа прадставіла гэтую пару буйнае творчасьці Купалы савецкая казённая крытыка.

Вось артыкул «Вялікі мастак слова» («Зьвязда», 6. 7. 52), напісаны нейкім В. Івашынам, які аб гэтым пэрыядзе Купалаўскае творчасьці піша: **«Яго дакастрычніцкая творчасьць вырасла й склалася на глебе агульнарасейскага вызваленчага руху XX стагодзьдзя пад моцным уплывам рэвалюцыйнай барацьбы пралетарыяту. Яна была народжаная магутным уздымам рэвалюцыі 1905-1907 г. г. Сам паэта глыбока адчуваў сваю крэўную сувязь з агульнарускай рэвалюцыяй, з вызваленчай барацьбой народаў Расеі супраць царызму й капіталізму».** І гэта ўсё аб шыракаграннай творчасьці паэты, якая вырасла на беларускім народным грунце, чэрпала свае першыя ўзоры зь беларускай народнай творчасьці й служыла ў першую чаргу нацыянальна-вызвольным ідэалам беларускага народу.

А ведамы «акадэмік» В. Барысенка ў вартыкуле «Вялікі народны паэт» («Зьвязда», 28. 6. 52) гэтую пару творчасьці Купалы характарызуе гэтак: **«Паэзыя й драматургія Купалы дакастрычніцкай пары адлюстроўваюць цэлую гістарычную паласу ў разьвіцьці Беларусі — высьпяваньне рэвалюцыйнай актыўнасьці мас, нарастаньне й разгар рэвалюцыі 1905-1907 г. г., пэрыяд сталыпінскай рэакцыі й новы рэвалюцыйны ўздым, што завяршыўся ў 1917 г. перамогай вялікай кастрычніцкай рэвалюцыі».** І гэта, — паводля Барысенкі — увесь ідэйны зьмест Купалаўскае творчасьці дадзенае пары.

Аднак, ня могучы схаваць праўды, што Купала быў іншы й іншым яго помняць і падсавецкія беларусы, Барысенка піша: **«Але пісьменьніку не заўсёды былі ясныя ў тыя часы канкрэтныя шляхі да вызваленьня, да шчасьця народу. Ён ня ўзьняўся да разуменьня гістарычнай місыі пралетарыяту і задач сацыялістычнай рэвалюцыі, якая толькі адна здольная даць запраўднае й поўнае вызваленьне працоўным масам».** Пасьля рэвалюцыі Купала, — паводля Барысенкі — **«зьяўляецца адным з асновапаложнікаў беларускай савецкай літаратуры».** Але як ён гэтым «асновапаложнікам» стаўся, аўтар паясьняе таксама: **«Яго пераход на пазыцыі сацыялістычнай рэвалюцыі, на пазыцыі савецкага мастацтва адбыўся не адразу і праходзіць не бязь цяжкасьцяў. У часы Кастрычніцкай рэвалюцыі й грамадзянскай вайны, у пераходныя часы аднаўленчага пэрыяду Янка Купала перажыў ідэйныя хістаньні й сумненьні. Але пад узьдзеяньнем савецкай рэчаіснасьці і выхаваўчай работы бальшавіцкай партыі пісьменьнік трывала становіцца на пазыцыі савецкай улады, на пазыцыі савецкай літаратуры».**

Добра навет і такое прызнаньне, бо, ясна, Барысенка ня мог адкрыта сказаць, якое гэта ў запраўднасьці было «ўзьдзейваньне», пад уплывам якога стануў пясьняр «на пазыцыі савецкай літаратуры».

Падсавецкая літаратурная прадукцыя Купалы, як ведама, складаецца зь некалькі дзесяткаў вершаў, нязвычайна ўбогіх з боку мастацкага й трафарэтна шаблённых з гледзішча ідэалягічнага. Не асталося й сьледу ад ранейшых твораў, зьнік узвышаны палёт фантазыі, шчэзла ідэйная магутнасьць і глыбіня думкі, чым вызначаліся творы ранейшае пары. Цяперашнія ягоныя вершыкі аб Сталіне, чырвонай арміі, ды нязграбная сухая паэмка аб калектывізацыі «Над ракой Арэсай» і ім падобныя — гэта шаблённыя бязхварбныя лёзунгі, пустыя вобразы, убогасьць мастацкіх прыёмаў. Тут Купала ўжо ня быў натхнёным мастаком і палкім народным трыбунам, але штучным рыматворам, літаратурным рамесьнікам у сьціслым значэньні гэтага слова. Гэта не натуральны заняпад, але вымушаны поўны ўпадак паэты.

Але ў сьвятле савецкіх крытыкаў гэтая пара Купалаўскае творчасьці зьяўляецца нябывалым дасюль ягоным расьцьветам як у сэнсе ідэйным, гэтак і мастацкім .Вось адзін з многіх прыкладаў такога грубога хвальшаваньня творчасьці Купалы. Успомнены ўжо Івашын аб ім піша: **«Адданасьць ідэям камунізму, авалоданьне самым перадавым творчым мэтадам — мэтадам сацыялістычнага рэалізму дазволілі ўзьняцца на вялізарную паэтычную вышыню. стаць паэтам з сусьветным імем».** Гэтую ха-

(Заканчэньне на 7 балоне)

Няўгойны боль

Пры самым гасьцінцы стаяла вёска Васількі. Долам, праз мурожныя сенажаці цякла невялікая, але быстрая рака. Наўкруга ад гасьцінца было поле, выраблянае, урадлівае.

Міналі гады. Бацькоў заступалі дзеці. З чым не маглі даць рады дзяды, спраўляліся ўнукі. Ад пакаленьня, якое завяршала сваё жыцьцёвае кола, нашчадкі пераймалі ў спадчыну няўпынную, жыцьцядайную працавітасьць.

— У нас тунікаў ня труць, не раўнуючы, як у тых Кулікох, дзе чалавек ня ведае, куды сябе падзець, — выхваляўся дзед Вінцэсь перад сваім пляменьнікам з суседняе вёскі. — Ты-ж мо' ведаеш Браніслава Даўнара? Цяпер гэтаму Даўнару ня кажны раўня, — і стары папарадку расказаў, як гэта сталася.

На Даўнаровай сенажаці здаўна была нікому непатрэбная сажалка, якая адно пад рукамі замінала. Аднойчы, абкошваючы сажалку, старэйшы сын Стафан ні-то жартам, ні-то напраўду сказаў бацьку:

— А што, каб у гэтай лужыне ды паспрабаваць рыбу гадаваць? Калісьці ў панскіх сажалках было гэтульки рыбы, што хоць голымі рукамі цягай. А нашая горшая ці што? Адно да ладу давесьці.

— І пастанавілі на сваім, — апавядаў дзед. — Праз дзьве восені варочалі гразь, чысьцілі, паглыблялі дно, раўнавалі берагі. Суседзі кепікі строілі, што Даўнары паважылі зямлю навылёт пракапаць. Цюкнула й мне зірнуць. Як угледзеў, дык ажно жахнуўся. Гэтулькі гразі выцягнуць. Да скарбу, сынок, не дапнеш, колькі не капай, — сказаў я тады Даўнароваму Стафану. А ён мне: — Мы, дзядок, хочам пяшкурыкаў сваіх мець, таму й капаем, каб ім прастарней было. Небарака, — падумаў я. О, рыбка, яна коўзкая, шусьць і няма.

— І хто думаў, што ў сажалцы можа гэта стацца. Аж вунь яно як выйшла. Жартачкі, гэтулькі рыбы выцягнуць. Карабоў мо' з дваццаць напакавалі заўчора. Веры ня даў-бы, каб сам ня бачыў. Карпы адно палыскуюцца на сонцы ды паветра хапаюць. А ліны, нібы парасяты тыя, кораб аж ходырам ходзіць. На ўвесь поплаў рыбы пах стаяў. Азалоцяцца людзі. Чаго ім цяпер не стае? Маюць добрае поле, мёд, рыбу сваю. Жыві хоць тысячу гадоў і паміраць ня трэба. О, гэты Даўнар, ён ніколі ня стоміцца.

А тымчасам жыцьцё не заўсёды было ўцешным. Даўнароў бацька, як казалі, прыйшоў з-за сьвету ды прыстаў быў у прымы да адзінае дачкі беднае ўдавы. На пятым годзе сужэнства памерла жонка, пакінуўшы трохгадовага Броніка. Хлопчык рос бяз матчынай апекі, а бацька ня меў часу песьціць малога. Калі Броніку пайшоў чатырнаццаты год, бацьку забіла хвоя ў лесе. Цяпер ён мусіў неяк сам з старою бабкаю ўпраўляцца на двухдзесяціннай гаспадарцы. Гэтак мінула маленства й юнацтва.

Ішлі гады. Бронік стаў Браніславам. Нявыразнае яшчэ дзяцінае жаданьне цяпер у ягонай сьведамасьці адкрышталізавалася ў пэўную мэту, якая паглынала ўсе думкі. Ён кідаўся ўва ўсе бакі: езьдзіў у лес на заработкі, ганяў плыты, рабіў на тартаку, навучыўся за каваля. Ня згуляў вольнай часіны, капейкі ня пусьціў на вецер. Зьбіраў, ашчаджаў і ўсё дзеля таго, каб, як ён казаў, не валачыцца па людзях ды не пазіраць у чужы рот.

— Гэты дапне свайго, — казалі ў Васількох.

На дваццацьшостым годзе жыцьця Браніслаў жаніўся, а праз год купіў чатыры дзесяціны запушчанай, зарослай хмызьняком зямлі. Мінула колькі гадоў і не пазнаць было ранейшага аблогу. Падрасьлі дзеці, спарней пайшла праца. Даўнар забудаваўся на прастарнейшай сядзібе на ўскраі вёскі. Апошнім часам ён быў заняты пчалмі, у полі працавалі два сыны. Ужо год, малодшы сын Міхась адбываў войска. Было ўцешна, што хоць пад старасьць чалавек дапяў свайго. Гаспадарка была невялікая, але ўсё ў парадку, на сваім месцы, дагледжана, дапільнавана.

Аднойчы сусед, аглядаючы новыя рамовыя вульлі, нібы жартам запытаўся:

— Ці ні на выставу якую наважыў ты пераваллачы сваё поле разам з аваднямі? Гэта-ж канюшына аж гудзе пчаламі. І, памаўчаўшы, дадаў:

— Жывеш ты, чалавеча, з подбегам і няма табе ні дня ні ночы.

— Каму што, а мне авадні, — адказаў Браніслаў зь ціхай радасьцяй за сваю гаспадарку.

Але настаў час, што і ў гэтага няўпыннага чалавека не падымаліся больш рукі да працы.

Здарылася гэтак неўспадзеўкі, што людзі й азірнуцца ня ўправіліся. Парушылася плынь спрадвечнага жыцьця вёскі. Узгадаванае пакаленьнямі, уважанае за аснову й найвышэйшы закон сялянскага жыцьця мела быць вырвана з карэньнем і выкінута, як благая непатрэбшчына, а на ягонае месца нязнаныя людзі прывезьлі нешта такое, што й да цяму ніяк ня йшло. У прыдачу да гэнага яны прынесьлі нечалавечую зласьлівасьць, якая шыбанула праз усе краі, растаптала спагаду, давер, шчырасьць, сяброўства, асабістыя думкі, спакой, упэўненасьць і ў сваёй бяздоннай ненажэрнасьці патрушчыла й праглынула нязьлічоныя чалавечыя жыцьці.

Гэтым разам загаманілі ўсе. Навет заўсёды маўклівыя знайшліся на словы, нібы якраз цяпер наважылі выгаварыцца за ўсё сваё жыцьцё.

Амаль што вечар склікалі сходы. Здавалася, ім і канца ня будзе. У вясковай школе да поўначы людзі спрачаліся, крычалі, непагаджаліся, сварыліся, парыліся ў душным, прадымленым паветры й разыходзіліся па хатах. Нарэшце стаміліся ад сходаў, убачылі, што ні крыкам ні спрэчкамі не абараніцца ад насланьня, і тады гоман заступіла глухая маўклівасьць.

— Языкі вам паадбірала ці што? Я за ўсіх маю гаварыць? У нас парадак такі, што кажны мусіць сказаць за сябе. Таварыш упаўнаважаны хоча пачуць вашае слова. Дык хто надумаў? — настырліва цягнуў за язык старшыня сельсавету. Ён ня ўнімаўся і, відаць, наважыў дапячы адным махам усім, калі пырснуў:

— Мы ведаем, чаму вам заняло. Кулацкіх нашэптаў слухаеце.

На сходзе запала даўкая цішыня. Яе парушыў Даўнар. Пагрозьлівы старшынёў тон гэтак цяў яго за жывое, што ён не сьцярпеў. Устаў і пачаў паволі, нібы ўзважваў кажнае слова:

— Ты нас, чалавек, ня пужай, бо мы ня з панскага кодла выпаўзьлі, на гатовае ня селі ды з чужога не карысталі. Калгасу я не баюся, але дай адумацца. Бачыў гэтыя рукі? Яны патрэскаліся ад працы, гадамі зямлю варочалі. Але-ж яна была маёй. На ёй расла мая збажына, на ёй пасьвілася мая карова, запрацаванае спажывала мая сям'я. Дык а як-жа яно будзе цяпер? Хто будзе працаваць, а хто дзяліць? Вось дзе загваздка. Адумацца, кажу, дай, а пасьля ўпікай кулакамі.

— Ну й дурныя, — перабіў Юстын Капэльчык, заўсёды ахвочы да жартаў.

— Упіраюцца, нібы той вол, якога цягнуць на зарэз. А чаму-б не набрацца адвагі ды на пробу з тыдзень не пажыць у гэтым калгасе? Га? Скажам, цяпер вёска завецца Васількі, а тады будзе калгас чырвоныя Васількі, а мы чырвоныя васількоўцы. Ну, ці-ж ня хораша? — і сеў, падмірнуўшы суседу на лаўцы.

— Яшчэ не ў калгасе, а ўжо чырванее ў ваччу, — данеслася з кутняга раду.

— Хопіць балабоніць! Наслухаліся! Хадзем, каму абрыдла, — крыкнуў голас.

У гэты час нехта шпурнуў сукаватым аскабалкам у лямпу. Шкло дзынкнула й адразу згасла сьвятло. Старшыня сельсавету гэтым разам не памыкаўся запыняць сялянаў. Ён выскачыў праз другія дзьверы й вопрамецьь кінуўся ўцякаць, а сьледам за ім упаўнаважаны. Было па сходзе.

Ужо каторы раз людзі пакідалі сход і кажны йшоў да хаты з сваёй трывогай. Насталі даўгія, бяссонныя ночы.

Неўзабаве сталася так, што спрадвеку дбайныя васількоўцы пачалі жыць, як хтосьці сказаў, — што ўхапіў — тое тваё. Пад нож ішла жывёла, якую трымалі на племя, выпаражнялі засекі з насенным збожжам. Нікому і ў галаву ня йшло, каб залатаць дзюрку ў страсе ці прыбіць завесы да весьніцаў. Што звалілася ці сарвалася, гэтак і ляжала ці зьвісала бяз людзкой увагі. Раней часу не хапала з-за працы, цяпер было яго ўвадкот. Тое, што зьбіралася гадамі, зьнікала нібы сьнег на гарачым сонцы. На вачох пачалі заняпадаць, раськідацца, галець Васількі.

Тыдзень мінуў бяз сходаў. Наступнай сыботы людзі бачылі, як у сельсавеце да позняй ночы гарэў агонь. Ніхто ня ведаў, што там укладалі сьпіс кулакоў і падрыўнікаў, як звалі тады найбольш непадатлівых сялянаў. А праз два дні па гэтым сыботнім вечары, таксама ў вечаровую сутонь агарнуў Васількі розрух і найвялікшае няшчасьце.

Маразяная студзенская ноч. Паволі клыпаюць коні праз сяло. Сані скрыгочуць па зямлі, прыцярушанай сьнегам. У месяцавым водсьвіце мітусяцца, блытаюцца цені людзей. Нехта перабягае вуліцу. Іншыя крочаць павольнай хадой, нехаця, нібы сілком адрываючы ногі ад зямлі. Сьпераду й ззаду конныя міліцыянэры.

На санях людзі рознага веку. Вунь маладзіца аберуч прыгарнула да грудзей немаўля, насьпех загорнутае ў нешта пярэстае. Калі на сані падае пасма месяцавага сьвятла, тады можна заўважыць утароплены кудысьці ў ночную далячынь ейны распачлівы нярухомы позірк. Два дні, як няма ейнага чалавека. Яго былі выклікалі ў сельсавет і адтуль ён больш не вярнуўся.

Побач з жанчынай сядзіць дзед. Ужо каторую пару ён намагаецца завязаць шалік на шыі, але ніяк ня можа лучыць. З згорбленых плячэй зьвісае старая, як і ейны гаспадар, апранаха.

Пры пярэдніх санях ідзе мужчына ў палатаным кажуху. Адно добра прыгледзяўшыся можна было пазнаць у ім Браніслава Даўнара.

Вось і канцавая хата. На ўзгорку, з правага боку вуліцы здаўна стаіць крыж. Бывала, пад гэтым крыжам у гадавыя сьвяты запыняўся хрэсны ход, людзі маліліся за душы зьмерлых, за здароўе жывых. Сяньня крыж гэткі-ж адзінотны, як і вёска.

Даўнар перахапіў лейцы ў суседавага хлапца, запыніў каня й цьвёрдай хадою падыйшоў да крыжа. Упаў на калені, перахрысьціўся ды прамовіў, узьняўшы руку ўгару:

— Божа, за якія правіны? Заступіся, Усемагутны!

Здавалася, гэтага толькі й трэ' было. Напятая ночная цішыня прарвалася немым лямантам. Галасілі жанкі, прыказваючы, плакалі дзеці ў споллаху. На лямант зьбягаліся людзі. Праз колькі часінаў пад крыжам была блізу ўся вёска. Даўнар, абхапіўшы аберуч крыж, тройчы пацалаваў яго, устаў і, ня сьпяшаючыся, вярнуўся да саней. Ён абвёў вачыма натоўп ды пачаў:

— За сваю працу гінем.

Хацеў яшчэ нешта сказаць, але ў гэты час разьляглося колькі залпавых стрэлаў.

Ужо добра разьвіднела, калі прыехалі на чыгуначны паўстанак. Яны былі апошнімі. Вунь у тупіку стаіць даўжэзны таварны цягнік. Абапал ходзяць вартавыя з стрэльбамі напагатове. А там ля кусьціка, мэтраў за пяцьдзесят ад цягніка, відаць кулямёт. Ад вадапомпы нясуць акрываўленага мужчыну й кідаюць у вагон. На тым месцы, дзе ён ляжаў, засталася конаўка з разьлітай вадой.

Высокі, хударлявы, у расхрыстаным шынялі, з нашыўкамі крывавага колеру на каўняры загадаў прыбылым стаць у рад. Ён пералічыў людзей, нешта запісаў ды крыкнуў ладавацца.

Апошнім зайшоў у вагон Даўнар. Як зайшоў, гэтак і запыніўся ў дзьвярах, трымаючы ў левай руцэ торбу з хлебам. Ён пазіраў у той бок, дзе была ягоная родная вёска, у якой ён пакінуў сваё жыцьцё, гаспадарка, якую адабралі, сям'я, якую раськідалі. Учора над вечар забралі ягонага Стафана ды павезьлі некуды разам зь іншымі дзесяцьма маладымі мужчынамі. Два гады таму Даўнар прывёз быў на гэты паўстанак свайго меншага сына Міхася, які адыходзіў у войска. Вось гэтак сама й сын быў запыніўся ў дзьвярах, а калі рушыў цягнік, дык махаў шапкаю на разьвітаньне бацьку, аж пакуль можна было зглядзіць. А цяпер старога бацьку выгналі аднаго ў няведамую дарогу. Ніхто не праводзіць, ніхто й ня сустрэне. Вось зараз заб'юць наглуха вагон, каб нават ніхто ня ўбачыў, што вязуць людзей на загубу. Сэрца сьціснулася ад няўпыннага болю й крыўды. Стары чалавек моўчкі заплакаў.

Апанаваны пачуцьцямі Даўнар не заўважыў і ня чуў, як да вагону падыйшоў хударлявы ў расхрыстаным шынэлі ды загадаў зачыніць дзьверы. На ягоны голас падбег другі ды з размаху выцяў Даўнара крыкладам у грудзі. Правая рука выпусьціла поручань, Даўнар пахіснуўся і ўпаў плячыма на падлогу.

Падняўся сэмафор. Паравоз аддаў апошні гудок. Ніхто ня ведаў, куды адыходзіў цягнік, напакаваны чалавечымі жыцьцямі.

Нязнаны.

Алесь у клопаце

(Заканчэньне)

мальным ходам, камар носа не падточыць! І ўсё гэта разам узятае называецца дыялектыка, Марыся!

Дзяўчына задумалася й нічога не адказала. Яна пачала неяк дзіўна ўглядацца ў ягоны твар іківаць галавой, як бабуся.

— Гляджу я на цябе, Алеська, і думаю — праз часіну прамовіла яна — цяпер ты мне здаешся нейкі не такі, як раней . . .

— Чаму?

— Ну, як-бы табе гэта сказаць?.. Словам, не такі . . . і ўсё . . .

— А які?

— Я-б гэтага не зрабіла . . . Няхай сабе гэта й фікцыя, няхай! Але ты ўжо, выходзіць, нейкі . . . ах, ды ці ня можна было якісь іншы шлях выбраць?!..

— Якая ты дзіўная, Марыся, — з дакорам адазваўся Алесь. — Гэта-ж да мяне ня прыліпла, не? А іншы шлях быў немагчымы. Шукаць іншага шляху — гэта значыць ля мора, ды чакаць пагоды, а пакой адбяруць! Тут трэба было дзеіць хутка, а не разважаць.

Гэтай дыскусыі сяньня хіба ня было-б канца, але якраз надыйшоў пасланец ад дырэктара школы з напамінкам, што ўсе ўжо сабраліся й чакаюць толькі на іхнае прыбыцьцё. Тут ужо Алесь ня выкручваўся — пайшлі.

Г. Няміга

Беларуская каленія у Кліўлендзе

Адным з найбольш актыўных і найлепей зарганізаваных беларускіх асяродзьдзяў у Задзіночаных Штатах Амэрыкі зьяўляецца беларуская калёнія ў Кліўлендзе, якая ціхай, але сыстэматычнай творчай працай робіць вялікую нацыянальную справу. Тут працуюць, між іншым, такія арганізацыі: Беларускі Злучаны Камітэт у Кліўлендзе, Аддзел Згуртаваньня Беларускае Моладзі й Згуртаваньне Беларускіх Жанчынаў у Кліўлендзе. Нязвычайна важным і годным прыкладам ёсьць зьявішча, што ў нацыянальнай працы кліўлендзкіх беларусаў прыймаюць чынны ўдзел ня толькі г. зв. «прафэсыянальныя дзеячы» — інтэлігенцыя, але й «простыя людзі» — звычайныя беларускія сяляне, некаторыя зь якіх нацыянальна ўсьведаміліся толькі ў ДП-лягерах у Нямеччыне. Таксама варта адзначыць, што беларуская калёнія ў Кліўлендзе прысьвячае шмат увагі працы над старой беларускай эміграцыяй, што пакінула бацькаўшчыну ў той час, калі яшчэ не захапіў яе беларускі адраджэнскі рух, і мае ў гэтай галіне добрыя вынікі. Як у многіх іншых пунктах расьсяленьня беларусаў, гэтак і тут авангардам у нацыянальна-грамадзкай працы зьяўляецца перадусім беларуская моладзь, якая зь нягаснучым энтузыязмам бярэцца шчыра за ўсякае нацыянальнае пачынаньне. Спасярод іншых галінаў дзейнасьці, беларуская кліўлендзкая калёнія часта ладзіць мастацкія канцэрты й сьвяткаваньні беларускіх нацыянальных сьвятаў і гадавінаў, на якіх адно з найважнейшых месцаў займае беларуская народная песьня.

Беларускі мяшаны хор у Кліўлендзе

Беларускі мужчынскі хор у Кліўлендзе

Зьдзек над Янкам Купалам

(Заканчэньне)

рактарыстыку Купалы дапаўняе Барысенка: **«Паэзыя Купалы прасякнута ідэямі савецкага патрыятызму, сталінскай дружбы народаў. Купала мастацка раскрыў і апеў пачуцьцё нацыянальнай гордасьці савецкага чалавека, яго любоў да сваей радзімы, гераічнай бальшавіцкай партыі, гордасьць за выдатнейшыя здабыткі сацыялізму ўва ўсіх галінах матарыяльнага й духовага жыцьця.»**

Ніводзін артыкул, як правіла, не абходзіцца без таго, каб не падчыркнуць з асаблівым націскам, што Купала стаўся вялікім толькі таму, што вучыўся ў расейскіх паэтаў, пачынаючы ад Пушкіна й Лермантава, а канчаючы Горкім і Маякоўскім, а ягоная ідэйная сіла базуецца на прызнаньні вышэйшасьці й любові да расейскага народу. Тэтак Віталі Вольскі у артыкуле «Пясьняр дружбы народаў» («Зьвязда», 5. 7. 52) намагаецца бессаромна даказаць, што **«любоў да беларускага народу спалучаецца ў творчасьці Купалы... з зразуменьнем вялікай гістарычнай ролі расейскага народу».**

А пісьменьнік Клімковіч, што калісьці, як і Купала, намагаўся пакончыць самагубствам і падрэзаў брытвай сабе горла, а цяпер бяспрынцыпны бальшавіцкі падхалім, у артыкуле пад нядвузначным загалоўкам «Янка Купала і руская літаратура» («Зьвязда», 4. 7. 52) так далёка загаляпаваўся, што ў сьвятле ягоных «доказаў» выглядае, што каб не расейская літаратура, дык ня было-б і Янкі Купалы. Гэтыя-ж ягоныя «доказы» на столькі нацягнутыя й наіўныя, што чытаючы аб іх, робіцца аж нясмачна за небараку Клімковіча. Вось некалькі зь іх.

«Сьведчаньнем таго, — піша Клімковіч — **што ў гэты час Янка Купала многа думаў аб гістарычных сувязях рускай і беларускай літаратураў і цалкам падтрымліваў думку аб росьце гэтых сувязяў у новых умовах, зьяўляецца... яго пераклад ,Слова аб палку Ігаравым'... ,Слова аб палку Ігаравым' — помнік агульнарускай культуры трох братніх народаў. Напомніць аб гэтым тады, калі буржуазна - нацыяналістычная контррэвалюцыя рабіла ўсё, каб пасеяць разлад паміж беларускім і рускім народамі і іх літаратурамі, было гістарычнай заслугай Я. Купалы».** Але-ж «Слова аб палку Ігаравым» ня мае абсалютна нічога супольнага з расейскай літаратурай, якой тады ня было і ў зародку, а «вялікі расейскі народ» тады, у XII ст. знаходзіўся яшчэ ў бяздоньні беспрасьветнай цемры, тады калі на княжацкіх беларускіх дварох і ў беларускіх манастырох ужо буйна цьвіла беларуская літаратура. А што тычыцца «Слова аб палку Ігаравым», дык паколькі яно паўстала ў Севершчыне й паколькі Северане — гэта адно зь беларускіх плямёнаў, дык і прыналежнасьць гэтага твору бясссумліўна беларуская.

У іншым месцы, як «доказ русафільства» Купалы, Клімковіч спаклікаецца на акалічнасьць, што першы верш нашага паэты «Мужык» быў якраз надрукаваны ў менскай расейскай газэце «Северо-Западный Край». Клімковіч піша: **«Такая пастаноўка пытаньня ў паэтычных творах была падтрымкай рускай прагрэсыўнай літаратуры. Вось чаму ня выпадкова было над[redacted] ,Мужык' Я. Купалы ў праг[redacted] зэце ,Северо-Западный Край'».** А дзе-ж Купала гэты верш мог надрукаваць? Гэта быў час, калі яшчэ толькі была скасаваная ў 1905 годзе забарона беларускага друку, калі яшчэ ня выходзіла ніводная беларуская газэта, бо «Наша Ніва» паявілася некалькі месяцаў пазьней.

Паказаўшы на многіх прыкладах, такіх-жа аб'ектыўных і аўтарытэтных, як і два вышэйшыя, уплывы на Купалу расейскіх паэтаў, якраз там, дзе іх няма зусім, Клімковіч прыходзіць да высновы: **«Уся творчасьць Янкі Купалы — жывое сьветчаньне яго вялікай любові й пашаны да літаратуры вялікага расейскага народу. Вучыцца на прыкладах і ўзорах вялікай расейскай літаратуры — галоўны запавет Купалы наступным пакаленьням беларускіх пісьменьнікаў і чытачом яго няўміручых твораў».**

І так усюды й так без канца. Закатаваўшы фізычна найвялікшага сына беларускай зямлі, яны, выстаўляючы Купалу ў хвальшывым сьвятле, як натхнёнага пяўца гымнаў камунізму, Сталіну й «вялікаму рускаму народу», намагаюцца гэтым апаганіць ягоную, гэтак дарагую беларускаму народу духовую спадчыну. Але дарма! Кажны, хто спрабуе зразумець і ацаніць Купалу не на падставе танных прымітыўных хвальшываў савецкіх крытыкаў, але на аснове ўсей ягонай творчасьці, лёгка й пераконліва сьцьвердзіць, што Купала ня гэткі, што Купала наш!

Ст. Крушыніч

Дзе пасьлядоўнасьць зарубежнікаў?

(Пісьмо з Аўстраліі)

Ужо раней былі ў «Бацькаўшчыне» артыкулы аб нашых спробах навязаньня з зарубежнікамі калі ня супрацоўніцтва, дык хоць нейкага спосабу сужыцьця — «modus vivendi». Перадусім гэта было-б патрэбным пры розных вонкавых выступленьнях, як ладжаньне выставак, маніфэстацыяў, нацыянальных сьвяткаваньняў і г. п. Але ўсе такія спробы, як у Мэльбурне, гэтак і ў Сыднэі ня прывялі да пазытыўных вынікаў. Цяга да расейшчыны, позіркі на «старэйшага расейскага брата» ніяк не дазволілі нашым зарубежнікам стаць на нацыянальна-вызвольным грунце.

У Мэльбурне існуюць чатыры праваслаўныя цэрквы: украінская, расейская, сырыйская й грэцкая. Здавалася-б, што праваслаўным беларусам, ня маючым тут свае собскае царквы, павінна была-б быць найбліжэйшай царква ўкраінская. Гэтак здавалася-б, але ўзапраўды тых спасярод зарубежнікаў, што наагул ходзяць у царкву, спаткаць можна толькі ў царкве расейскай, а толькі аднаго-двух, спэцыяльна «адкамандзіраваных», часам можна пабачыць і ў украінскай.

Беларускі Клюб і Згуртаваньне Беларускіх Камбатантаў у Мэльбурне, ладзячы сьвяткаваньне гадавіны абвешчаньня незалежнасьці Беларусі (спробы дагаварыцца з зарубежнікамі сьвяткаваць разам ня далі ніякага рэзультату), запрасілі сьвятара БАПЦ а. пратаярэя М. Шчурко прыехаць з Адэляйды ў Мэльбурн і адслужыць тут сьв. літургію й малебен. За згодай настаяцеляў украінскай аўтакефальнай праваслаўнай царквы ў Мэльбурне абедзьве службы мелі я быць адпраўленымі ў украінскай царкве. Прыезд беларускага сьвятара павінен быў-бы толькі ўсьцешыць усіх беларусаў, бо а. пратаярэй Шчурко зьяўляецца шырока ведамым сьвятаром і беларускім патрыётам. Літургія й малебен былі ўрачыста адслужаныя ў асысьце ўкраінскага сьвятара. Мэльбурнскія зарубежнікі ня толькі збайкатавалі абедзьве службы, але зладзілі навет пратэст супраць іх настаяцелям украінскай царквы. «Пратэст» выклікаў у іх толькі зьдзіўленьне й памог яшчэ лепш пазнаць ідэёвае аблічча зарубежнікаў.

29. 6. 52. Згуртаваньне Беларусаў у Вікторыі й Згуртаваньне Беларускіх Камбатантаў ладзілі сьвяткаваньне гадавіны сьмерці Янкі Купалы. У той-жа дзень зарубежнікі пастанавілі таксама ладзіць такое-ж сьвяткаваньне ды за адным махам разам адсьвяткаваць і гадавіну г.зв. Другога Ўсебеларускага Кан-

(Заканьчэньне на 8 балоне)

Др. ЯН СТАНКЕВІЧ
пры ўчасьці
АНТОНА АДАМОВІЧА

3

Некаторыя групы словаў беларускае мовы

(Працяг)

Емя, еміна, емінны і ежа, яда, наедак, ядомы, якді; жыр, жырны; затаўка, закраса.

Емя й **еміна** — гэта ўсё тое, з чаго можа быць прыгатавана ежа або яда. Гэтак, змалочанае або зьмеленае збожжа, крупы, выкапаная бульба, сырая гародніна, сырое мяса і пад., — гэта ўсё еміна (= м. пищевые прыпасы, п. żywność). Прыметнік ад «еміна» ёсьць **емінны: емінныя тавары, емінная крама,** магазын, емінны лісток і пад.

Ежа й **яда** — гэта ўжо еміна прыгатаваная да ядзеньня. Сьпечаны хлеб, вараная або печаная бульба, розная страва, бліны, верашчака й пад. — гэта ўсё ежа або яда. Апрача таго яда яшчэ значыць «працэс ядзеньня».

Прыклады: **Бяром жыта, што на емя, а што на семя** НСЛ. 723; Гэта бульба на емя, а гэная на семя. ПАРХВ. Каб ня ежка, не адзежка, дык была-бы грошаў дзежка. ВОЙШ. «Емя, еміна, смінны» запісаны між іншага ля ПАРХВ.

Наедак. БУДА ВЯЛ., мае два значэньні: 1. ежа наагул, прыкл., як капаюць бульбу ўвосень, дык часьць прызначаюць на «наедак», а часьць на «пасевак». Тм. 2. ежа, каторай можна добра наесьціся, значыцца, сытная ежа, пркл.: **бульба — не наедак, сала — во гэта наедак.** Тм.

Едзь — ежа, наедак. НСЛ. 723. Не вялікая з гэтага едзь. Тм. **Ну было тут ужо едзі.** Тм.

Ядомы, -ая, -ае. АР. — гэта тое, што годзіцца на яду (м. «с'едомый», п. jadalny). Гэтак, ёсьць грыбы ядомыя і «сабачыя» (неядомыя, атрутныя).

Ядкі, ядкая, ядкое — тое, што ахвотна есца, прыкладам, **ядкое** сена, **ядкія** бліны. АР.

Жырны, -ая, -ае — той ці тая, што есьць з ахвотаю да яды (з апэтытам). **Нашыя госьцікі ня жырныя, мала ядуць.** АР. Жырнымі бываюць як людзі, так і жывёлы.

Жыркі, -ая, -ае — тое самае значыць што жырны.

Жыр ёсьць тое чым жывёла можа пажывіцца. **Куры пайшлі на жыр.** АР. А белр. **тук** = м. «жир», п. tłuszcz.

Жыраваць, -ую. АР. — ісьці на жыр, знаходзіць або шукаць сабе жыру.

Затаўка. АР.; НСЛ. 188 — расьцёртае й укінёнае ў гаршчок сала. Затаўкай ежу **затаўкаюць.** АР.; НСЛ. 188. Прыклады з НСЛ. 188: **Капуста із затаўкаю;** Ня відаць твайго затаўканьня! Капуста не затаўканая; Не затаўкай крупені, мяса пакладзецца; Затаўчы капусту; Капуста затоўчана добра.

Закраса. АР. — гэта ўсё тое, чым можна палепшыць, **закрасіць** ежу; сюды належаць розныя **тукі** (сала, лой, масла, сьмятана, алей). **Смажэньне.** НСЛ. 593; РАДАШКАВІЧЫ ВЯЛ. (= м. варенье, п. konfitury).

Забел. АР. — гэта ўсё тое, чым **беляць, забяляюць** страву, знач. малако й сьмятана. **Забела.** НСЛ. 161 і зьм. **забелка** — тое самае, што «забел». Прыклады: **Капуста із забелаю ляпей.** НСЛ. 161. **Забяляць, забяліць капусту, грыбы.** Тм. **Грыбы не забеляны.** Тм.; АР.

Нішчымны, нішчымнічаць, нішчымнік. Хлеб, бульба, каша, крупеня і інш. без закрасы або забелы — гэта нішчымны хлеб і пад. ці наагул **нішчымніца. Усю сядміцу ні мяса, ні малака, апрача толькі нішчымніцы.** ЛНЧ. 44; **Нішчымніцаю нас корміш.** НСЛ. 340; **Нішчымніцы наварыла.** Тм. **Нішчымная капуста.** Тм.; Н.; Нішчымна зварана. НСЛ. 340; **Цэлы пост нішчымнічаем.** Тм. Чалавека, што ёсьць без закрасы, завуць **нішчымнік.** НСЛ. 340, а калі жонка, жанчына, дык **нішчымніца.**

Сухама — в сухомятку. **Есьць хлеб сухама.** АР. **Сухоўрыца** — сухая ежа. **Усё на сухоўрыцы сядзім, нічога вараната ня бачым.** НСЛ. 625; АР.; **Сухоўрыцаю** давімся. Тм.

Жадзён хлеба, малака, мяса і інш. значыць **жадае** (вельмі хоча) хлеба і г. д. (але ня мае або мае недаволі). АР.

У жадобу штось есьці, мець, знач. есьці, мець тое, чаго жадаецца (вельмі хочацца), што бывае тады, калі чаго ёсьць мала, не стае. **Малака і таго ў жадобу.** АР.; **І елі-ж, елі, можна сказаць не ў жадобу елі.** ЛЧЛ. 10.

Сыты — м. жирный, п., tłusty, пркл. **сыты парсюк, чалавек, сытае мяса.** АР. НСЛ. 630. Высшая ступень **сытшы. Сытшага кабана выбірай.** НСЛ. 630. **Надта худы, каб быў сытшы, дык начай было-б.** АР.

Сыціня. Ад прыметніка «сыты» паўстаў абстрактны прадметнік «сыціня»; хто сыты, у таго сыціня. **Бараны плацілі ад 8-ёх да 15-ёх залатоўкаў, залежна ад сыціні й велічыні.** УКР.

Сытны — м. питательный, п. pożywny. АР. **На папары трава сытная.** Тм. **Сытна** = питательно, п. pożywnie Сытнасьць або **сытніня** = питательность, pożywność.

Хто есьць, той **ядун, ядуха,** а хто корміць, той **карміцель, карміцелька** (= м. кормилец, кормилица, п. żywiciel, -ka). **Хіба ў карміцелі якія я вам наймаўся.** ЛНЧ. 39.

Страва — м. суп. п. zupa.

Страўня — м. столовая, п. jadłodajnia.

Замыкаць, запіраць, зачыняць.

Трэба адрозьніваць ужываньне словаў: «замыкаць, замкнуць, адмыкаць, адамкнуць»; «запіраць, заперці, адпіраць, адперці»; «засоўваць, засунуць»; «зашчапляць, зашчапіць, адшчапляць, адшчапіць»; «зачыняць, зачыніць, прычыняць, прычыніць, адчыняць, адчыніць, рашчыняць, рашчыніць».

Замыкаюць толькі на замок і **замкнёнае адмыкаюць ключом.**

Засоўваюць толькі **на засоўку.** Агульным тэрмінам замест замыканьня — адмыканьня і засоўваньня — адмыканьня ёсьць запіраньне — адпіраньне.

На кручок **зашчапляюць** і **зашчэпленае** адшчапляюць.

Завалам (завал) **заваліваюць.**

А калі не на замок — ня засаўкаю, не завалам і не на кручок, дык **зачыняюць, прычыняюць** (значыць ня зусім зачыняюць), **адчыняюць** (м. открывают), **рашчыняюць** (м. раскрывают).

Зачыняць і г. д. можна ня толькі вароты, дзьверы, вокны, але так-жа вочы, вусны, рот, кнігу, сшыток.

Ведама, можна пабеларуску так-жа «закрыць вочы. кнігу» і пад., але гэта толькі ў прыпадках, як прыкладам, рукой, насаткай і пад.

Вочы апрача таго можна **заплюшчыць,** прыплюшчыць.

Хундамэнт дому і наагул будынку **закладаюць.** Таксама закладаюць таварыства і наагул арганізацыі. Кажацца «закладзіны таварыства». Сам дом **ставяць.**

Крамы закладаюць, калі іх арганізуюць, але што дня існуючую краму, магазын адчыняюць і зачыняюць, гэта значыцца, што пачынаюць і перастаюць у ёй гандляваць у вызначаныя гадзіны дня.

Таксама кажацца аб афіцыяльных гадзінах у ўрадах і арганізацыях.

Паседжаньні (м. заседания) зборкаў («собраний») адчыняюць і зачыняюць.

Можна казаць так-жа, што паседжаньні пачынаюць і канчаюць.

Гаварыць, казаць можна **шчыра** (м. «искренно»), «адкрыта» (м. откровенно), але ніколі не «адчынена».

Засьцілаць, накрываць.

Стол абрусом, настольнікам засьцілаюць, ложак посьцілкаю засьцілаюць, каламажку, вазок таксама посьцілкаю засьцілаюць, каня гунькаю накрываюць. Ведама, накрываюць таксама ўсялякую еміну й яду, прыкладам, ад мухаў.

Кон, канаваць, наканаваць, наканаваны; конадзень, наконадні; канчатак, канчар, канчальны, канечны.

Усе менаваныя ў назове словы паўсталі ад аднаго карэннага **кон.** Подле будоўлі й спачатнага значэньня паміж **кон** і **канец (з коньць)** такая розьніца, як паміж «вал» і «валец» (з вальць). «Канец» ёсьць зьмяншальным прадметнікам ад «кон», як «валец» ад «вал». Спачатка «кон» значыла «канец», а «канец» — «кончык».

1. Кон. Які бывае канец жыцьця, канец рознай дзейнасьці, канец імкненьняў, заданьняў, такая і ёсьць доля (м. рок, предопределение). Дыкжэ гэтак ад «кон» паўстала цяперашняе значэньне слова **кон** = м. рок, предопределение, п. los, przeznaczenie. Адгэтуль **канаваць, -ую** — предопределять, przeznaczać; **наканаваць, -ую** — предопределить, **przeznaczyć;** **наканаваны** — предопределенный, роковой, przeznaczony, fatalny. **Шмат** прыкладаў слова «кон», «канаваць» і г. д. у прыведзеным значэньні ёсьцека ў творах М. Гарэцкага і М. Зарэцкага. У НСЛ. 244—245 маем гэткія прыклады: **Такое яму канаваньне ад Бога;** Гэта яму канаваная сьмерць; Яму такое канаванае жыцьцё; Каму Бог якую сьмерць кануець, накануець, так і ўміраець кажны; На кану напісана знаць яму. Ластоўскі ў сваім слоўніку падае прыклады на б. 619. Зь. ІМСЬ: **Мне наканавана такая доля.**

2. Кон = м. очередь, п. kolej. Прыклады на гэтае значэньне слова «кон» возьмем із НСЛ. 245: **Бяз кону выходзіш; Ня твой кон пачынаць.** Тут конам ёсьць канец чаканьня чагось (у радоўцы — очереди) або пачатак дзейнасьці, работы (ізноў такі ў радоўцы). Слова «кон» ляжыць у васнове, як слова «канец», так і слова «пачатак», бо, як гэта на першы пагляд ня дзіўна, але ў значаньні паміж канцом і пачаткам надта **вялікая**

ЕН ЗАГІНУУ АПОШНІМ

ПАРТЫЗАН НІЧЫПАР ЗЫПЛЯК

У той час гомельская газэта «Палеская Праўда» не шкадавала чорных фарбаў, каб усяляк зганьбіць баявую дзейнасьць гэтае маленькае партызанскае групы, што складалася ўсяго толькі з чатырох самаахвярных змагароў. Амаль з нумару ў нумар на ейных старонках зьмяшчаліся зацемкі пад загалоўкамі — «Зноў кат Зыпляк», «Сьмерць бандыту Зыпляку», «Дзякуў таму, хто заб'е недабітага балахоўца Зыпляка» і г. д. Ці наўрад чытаў гэтую шэрую газэціну Нічыпар Зыпляк, але запраўды ён даўся ў знакі бальшавіком Гомельшчыны. Спачатку групу ўзначальваў былы афіцэр. Потым ён і два іншыя загінулі ў няроўным змаганьні. Тады гэтае змаганьне, што сталася яшчэ больш няроўным, працягваў значны час Нічыпар Зыпляк.

Наведаўшы сярод белага дня адзін вёску Астрагляды, Зыпляк заходзіць у памешканьне тутэйшага аднайменнага сельсавету й забівае ягонага старшыню-камуністага, ад якога стогнам стагналі ваколішнія сяляне. Шмат крыўды ўчыніў сялянам «селькор» — савецкі вясковы карэспандэнт — Стрылічаўскага сельсавету, друкуючы ў мясцовых газэтах данос за даносам, якім адразу наступнічалі арышт і турма. У 1928 г. на Вялікдзень, калі моладзь, а зь ёю й камсамолец-карэспандэнт гулялі на вуліцы, у вёску нечакана ўехаў Зыпляк. Зьвярнуўся да моладзі з традыцыйным павіншаваньнем:

Хрыстос Уваскрос!

— ён адразу-ж, не зьлязаючы з каня, забіў карэспандэнта, сказаўшы яму перад гэтым:

Трымай, сабака!

Чатыры, а мо' пяць раз Зыпляк затрымліваў пошту паміж Брагінам і Хойнікамі. Не забіваючы паштальёнаў, ён спальваў баул зь дзяржаўнай карэспандэнцыяй. Аднойчы ён зьявіўся ў самае мястэчка Хойнікі на пільню й забраў усё зь ейнае касы. З аднолькавым посьпехам ён наведаў аддзел дзяржаўнага банку ў мястэчку Брагін, спакінуўшы цыдульку:

> Мужыцкія грошы на змаганьне з бальшавіцкімі гадамі цалкам атрымаў балаховец Нічыпар Зыпляк.

Нарэшце раённае ДПУ накіравала на змаганьне з партызанам Нічыпарам Зыпляком адмысловы аддзел. Яно-ж усюды абвесьціла аб вялікай грашовай узнагародзе за ягонае забойства. Зыпляк вымушаны быў спакінуць і амаль падпарадкаваны яму аднаму перад гэтым раён і сваю асабістую рэзыдэнцыю — вёску Чахі. Увосені 1928 г. ён пераховўваецца ў непраходных балотах каля вёскі Паганае. Аднак лёс апошняга самотнага партызана быў вырашаны.

Сюды ў балаты Зыпляку прыносіў за грошы ежу адзін вясковы хлапец. Гэты хлапец выдаваў сябе ў вачох партызана за пакрыўджанага савецкай уладай, а ў запраўднасьці зьяўляўся правакатарам. Аднойчы нясучы Зыпляку ежу, хлапец, пабачыўшы яго, нечакана ўдарыў, як у бубен, у бляшаныя талеркі і адразу-ж ніцма паваліўся на зямлю. Зыпляк усё зразумеў і рынуўся ўцякаць. Аднак сыгнал правакатара быў пачуты прыведзеным ім у балаты аддзелам і восем куль затрымалі Зыпляка.

Наколькі Зыпляк быў фізычна моцным, сьветчыць тое, што навет восем куль яго не забілі, а цяжка паранілі. Яго прывезьлі ў Хойнікі й крыху падлячылі ў мястэчковай бальніцы, каб ён меў магчымасьць хаця-б сядзець у часе суду, што прысудзіў яго да сьмерці. Гэты прысуд Зыпляк выслухаў спакойна і аб дараваньні не прасіў. На растрэл яго цягнулі па зямлі, бо пасьля ранаў ён яшчэ не хадзіў. Перш чым яго дабілі, Нічыпар Зыпляк пасьпеў пабожна перахрысьціцца.

Каля будынку Хойніцкага Райвыканкому знаходзіўся сьметнік. Разгробшы сьмецьце і выкапаўшы пад ім яму, бальшавікі закапалі ў ёй аднаго з апошніх беларускіх антыбальшавіцкіх партызанаў Нічыпара Зыпляка, накідаўшы на ягоную магілу зноў сьмецьце. Правакатар атрымаў ад ДПУ ўзнагароду. Кажуць, што ў часе другое сусьветнае вайны сяляне літаральна парвалі яго на кавалкі. Цяжка цяпер праверыць гэты факт, але здаецца ён адпавядае запраўднасьці.

Юрка Віцьбіч

Дзе пасьлядоўнасьць зарубежнікаў?

(Заканчэньне)

грэсу. Чаму спалучылі абодвы сьвяткаваньні разам? — згадаць цяжка, хоць агульна ведама, што Купала нічога супольнага ані з г. зв. Другім Кангрэсам, ані з Астроўскім ня меў.

Згуртаваньне Беларусаў у Вікторыі й Згуртаваньне Беларускіх Камбатантаў, як звычайна, зьвярнуліся да ўкраінскага праваслаўнага сьвятара, каб той адслужыў урачыстую паніхіду па паэце. Ці расейскі сьвятар адмовіў зарубежнікам, ці яны наагул пасароміліся да яго зьвяртацца, але тыдзень перад сьвяткаваньнем некалькі зарубежнікаў зьвярнулася да настаяцеля ўкраінскага прыходу, каб той адслужыў паніхіду па Купале і малебен... у сувязі з г.зв. Другім Кангрэсам. Настаяцель царквы адказаў, што паніхіда ўжо на 29. 6. 52 замоўленая, а раней, чым наагул гутарыць аб малебене, ён хацеў-бы ведаць, якое становішча займаюць зарубежнікі адносна самой аўтакефаліі Ўкраінскай Праваслаўнай Царквы. Прадстаўнік зарубежнікаў Аляксандар Субач злажыў на пісьме, што ён ня бачыць прычыны ня прызнаваць аўтакефаліі. Калі-ж сакратар Украінскага Царкоўнага Камітэту зьвярнуўся яшчэ раз пісьмова з запытаньнем такога-ж самага зьместу, дык зарубежнікі ня далі ніякага адказу. Бо-ж ведама, прызнаць Украінскую Царкву за аўтакефальную, дык як-жа ня прызнаць за такую Беларускай Праваслаўнай Царквы й ейных герархаў? Тым спасярод украінцаў, якія лічылі зарубежнікаў за нейкую салідную беларускую партыю, шырака адчыніліся вочы.

Мы дакладна ведаем, што зарубежнікі йдуць «пад апеку» расейцаў, палякаў, грэкаў — у залежнасьці ад патрэбы або ад волі таго ці іншага лідара — абы толькі ня стаць на чыста нацыянальны шлях, а ў царкоўным жыцьці — на шлях Беларускай Праваслаўнай Аўтакефальнай Царквы. Дык ці-ж можна пагадзіць іхнае лепетаньне аб незалежнасьці Беларусі зь іхным паступаньнем у царкоўным пытаньні, калі яны цягнуцца ў хвасьце чужых, варожых нашай нацыянальнай справе царкоўных арганізацыяў, якімі ёсьць Расейская Зарубежніцкая й Польская Праваслаўная Царквы? Цяжка шукаць нейкай пасьлядоўнасьці ў гэтых людзей. **Сымон Грузд**

АРХІРЭЙСКІЯ БАГАСЛУЖЭНЬНІ

У Украінскай Праваслаўнай Царкве сьв. Сымона ў Парыжы (5, рю Гасніе Ґі, Парыж 20) Іх Высокапраасьвяшчэнства Найпраасьвяцянейшы мітрапаліт Палікарп — галава Сьвяшчэннага Сыноду УАПЦ і Высокапраасьвяшчэнны Архіяпіскап Кіяўскі й Чыгірынскі Ніканор у нядзелі 7 і 14 г. м. а гадзіне 10 нараніцы адправяць урачыстую Саборную Службу Божую ў 10-ую гадавіну адраджэньня Герархіі УАПЦ. У менаваных Багаслужбах прыйме ўдзел шматкольскае ўкраінскае, беларускае й румынскае духавенства з Францыі, Ангельшчыны, Канады, Аргентыны, Бэльгіі й Нямеччыны.

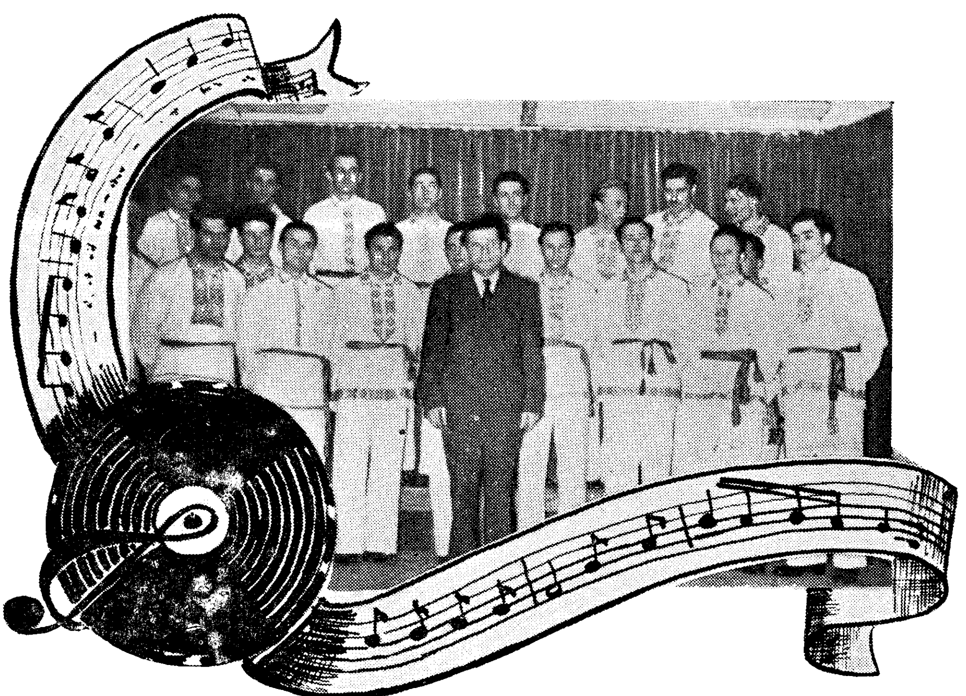
14-га верасьня а гадзіне 15-ай увесь склад духавенства пад кіраўніцтвам Уладык адправіць урачыстую паніхіду на магіле ГАЛОЎНАГА АТАМАНА ВОЙСКАЎ УНР сьв. п. С. ПЯТЛЮРЫ на могілках Монпарнас.

РАДЫЯПЕРАДАЧА АРХІРЭЙСКАГА БАГАСЛУЖЭНЬНЯ УАПЦ

Дня 28 верасьня сёлета францускае радыё Пары-Інтэрн у часе ад 11-ай да 12-ай гадз. дня на сярэдніх хвалях 280 м. перадасьць Багаслужэньні з Украінскай Праваслаўнай Царквы ў Парыжы, якое адправіць Яго Высокапраасьвяшчэнства мітрапаліт ПАЛІКАРП з удзелам шматкольскага духавенства. Падчас Багаслужэньня мітрапаліцкі хор пад кіраўніцтвам К. Мікалайчука выканае рад песьняпеўняў найлепшых украінскіх царкоўных кампазытараў. ГЕНЭРАЛЬНАЕ ЦАРКОЎНАЕ УПРАЎЛЕНЬНЕ УАПЦ НА ФРАНЦЫЮ

Кажнаму беларусу -- родная песьня

ВЫЙШЛІ З ПРАДУКЦЫІ Й ПРАДАЮЦЦА ГРАМАФОННЫЯ ПЛІТКІ БЕЛАРУСКАГА СТУДЭНЦКАГА ХОРУ Ў ЛЮВЭНЕ ПАД КІРАЎНІЦТВАМ ПРАФ. М. РАВЕНСКАГА.

Частка плітак ёсьць меншага разьмеру (25 цм.), а частка большага разьмеру (30 цм.).

Пліткі меншага разьмеру зьяўляюцца наступныя:

1. **«Ні агонь гарыць» і «Пасею гурочкі»** — дзьве беларускія народныя песьні ў выканаваньні Студэнцкага Хору. Солё: В. Шчэцька.

1а. **«Бабка» і «Камар»** — дзьве народныя гумарыстычныя песьні ў выкананьні хору. Солё: Я. Сенькоўскі.

2. **«Беларускі Нацыянальны Гымн»** у выкананьні хору.

2а. **«Пагоня».** словы М. Багдановіча, у выкананьні хору.

3. **«Чаму-ж мне ня пець?»** — народная песьня ў выкананьні хору.

3а. **«Хмель лугамі» і «Халімон»** — дзьве народныя песьні ў выкананьні хору.

4. **«Паляса»** — народная песьня ў выкананьні хору. Солё: Ул. Цьвірка.

4а. **«Вечарком»** — народная песьня ў выкананьні хору.

5. **«Магутны Божа»** — беларускі рэлігійны гымн, словы Н. Арсеньневай, у выкананьні хору.

5а. **«Достойно есьць»** — царкоўная песьня ў выкананьні хору.

6. **«Верую» (I)** — царкоўная песьня ў выкананьні хору. Солё: Ул. Цьвірка.

6а. **«Верую» (II)** — царкоўная песьня ў выкананьні хору. Солё: Ул. Цьвірка.

Пліткі большага разьмеру (30 цм.);

7. **«Слуцкія ткачыхі»** — словы М. Багдановіча, у выканаваньні хору. Солё: Ул. Цьвірка.

7а. **«Вярба»** — народная песьня ў выкананьні хору.

8. **«Іжэ Хэрувімы» (I)** — царкоўная песьня ў выкананьні хору.

8а. **«Іжэ Хэрувімы» (II) й «Отчэ наш»** — царкоўныя песьні ў выкананьні хору.

Усе песьні зьяўляюцца кампазыцыі праф. М. Равенскага за выключэньнем песьні «Ні агонь гарыць», якая ёсьць кампазыцыі Чуркіна, і Беларускага Нацыянальнага Гымну.

Цана плітак безь перасылкі: меншыя пліткі каштуюць 1 ам. даляр або 48 бэльг. франкаў кажная, а большыя пліткі — 1,60 дал. або 78,50 бэльг. фр. Цана ўсіх плітак разам: 9 дал. або 400 бэльг. фр. безь перасылкі.

Рэкамэндуецца купляць сэрыямі дзеля выгаднейшай перасылкі.

Можна заказаць пліткі, плацячы за перасылку пры атрыманьні.

Купляць і выпісваць грамафонныя пліткі трэба з Цэнтралі Беларускіх Акадэміцкіх Арганізацыяў на Чужыне: 19, Place Hoover, Louvain, Belgique.

АД РЭДАКЦЫІ

З увагі на тое, што гэты нумар паяўляецца падвойным, наступны нумар «Бацькаўшчыны» выйдзе за 21 верасьня. Разам з гэным нумарам выйдзе чарговы нумар часапісу для дзяцей «КАЛАСКІ», а пры нумары за 28 верасьня паявіцца першы нумар «Жаночага Дадатку».

блізіня, пачатак — гэта другі, ці мо', лепей першы канец, той, што да нас бліжшы (як палка з двума канцамі).

Дзеля самабытнасьці, своеасаблівасьці нашае мовы напару бывае цяжка або й немагчыма даслоўна перакласьці. Гэтак і тутка. Калі, прыкладам, перад крамаю або ўрадам стаяць людзі чакаючы, пакуль кажны зь іх па парадку будзе магчы купіць або будзе прыняты, дык тут м. «очередь», п. kolejka адказвае белр. радоўка і толькі, калі, прыкладам, пятнаццаты йдзе купляць або прыймацца, дык тады **кон** ягоны прыходзіць.

3. **Конадзень** — «канун», п. przeddzień, **наконадні** — накануне, w wilje, w przeddzień. Гэтыя словы між іншага ведамы з Барн., падае іх і Ласт. у сваім слоўніку. **У конадзень Купальля.** МАЛАДЫ ДЗЯДОК (Часапіс «Заранка»). **Конадзень** складаецца з двух словаў — з **кон** і **дзень.** Дыкжэ ляпей нельга было назваць апошні, канцавы дзень перад сьвятам або перад якім здарэньнем.

Словы пад 1., 2., 3. дасканальныя. Наш народ выказаў тут сябе філёзафам.

4. **Канчатак, канчар.** «Канчатак» тым розьніцца ад «канец», што мае шыршае значэньне. Гэтак канцом повесьці, апавяданьня і пад. будзе апошняе слова, а канчатак можа займаць і шмат балонаў. Таксама ў словах ёсьць канец і канчатак. Гэтак, прыкладам, у слове «сыноў» канец — гэта гук **ў**, але канчатак **-оў.** Канцом слова «есьці» ёсьцека **і**, але канчаткам гэтага неазначанага ладу ёсьць **-ці.** Блр. **Канчатак** адказвае м. окончание, п. końcowka.

Кончаром завецца засталы кавалак якое рэчы, прыкладам, выкуранай папяросы.

Канчаць, кончыць і скончыць — оканчивать, кончить. Адгэтуль —

Канчальны — окончательный ostateczny; канчальна — окончательно, ostatecznie. Скажы канчальнае слова. НСЛ. 245.

Канцавы — м конечный.

Канечны — м. непременный, неизбежный, необходимый; **канечнасьць** — необходимость, неизбежность; **канечне** — непременно, необходимо. Словы агульна вдамыя, запісаныя ў АР.; ВОЙШ. і інш. **Канечне трэба, канечне прыедзь.** НСЛ. 244. **Не канечне папу яечня; зьесьць і дзяк, а поп будзе так.** Тм.

Крыўда, крыўдзіць, крыўдны, крыўднік, крыўдаваць.

Крыўда = м. обида; **крыўдзіць, пакрыўдзіць, укрыўдзіць** — обижать, обидеть; **пакрыўджаны, укрыўджаны** — обиженный; **крыўдна** — обидно — **крыўдны** — обидный; **крыўднік** — обидчик, п. krzywdziciel, **крыудніца** — обидчица, krzywdzicielka. Слова «крыўднік» знаходзім між іншага ў Аль кітабе, транскрыбаваным Вольскім: **Муж быў крыўднік людзкі, ілгаў і крадаў.** «УЗВЫШША» № 4 з 1927 г., б. 143. **Крыўдаваць, -ую** значыць «чуцца пакрыўджаным» — м. «обижатся». Прыклады: з ЗСД: **Яна быццам крыўдавала на самую сябе, што ня можа ляпей зрабіць.** 134; **Ды я, Васілёк, ня крыўдую.** 240; з **ЛНЧ: Грэх, чалавеча, на жыцьцё крыўдаваць.** 11; **крыўдавала на жыцьцё, на тугу па ласцы матчынай.** 44; **твой-жа брат селянін крыўдуе; апошнія, кажа, гарцы зьбіраеш.** 44. Слова гэтае ў мове народнай ведамае ўсюды.

Відавочна пад уплывам «крыўдаваць» і слова «крыўда» напару значыць «нараканьне»: **Як радзіла сына Міколу, дык вось і пачалося, усё на жывот тыя крыўды.** ЛНЧ. 23.

У менаваных словах, з выняткам «крыўдаваць, крыўдую», усюды націск на **кры-.**

Места, местачка, мескі, месьціч, мешчанін і горад; сяло, аднасель.

«Ня люблю я места, парасейску горад» — кажа ў вадным вершы Багушэвіч. Дыкжэ «места» парасейску завецца «горад».

А ў нас цяперака ёсьць слова «места» і няма слова «горад». Калісь было накш. У сівую старыну былі «гарады». Гарадамі тады звалі адміністрацыйныя пункты ўмацаваньня (дыкжэ ад слова «гарадзіць), а «места» значыла тое, што цяпер «месца». Але з часам у горадзе адно «места» набірае асаблівага значаньня, на ім разьвіваецца гандаль, рамёслы, промысл. Супраць гэтага места кажнае іншае зьяўляецца местам малым, дык і дастае зьмяншальны назоў — «местьца», з чаго «месца». Значыцца, першае новае значаньне слова «места» было «рынак». Гэтае значаньне слова «места» захавалася, як архаізм, дагэтуль у ваднэй дзяцінай песьні-гульні, запісанай ля КРЭВА АШ. Вось яна:

Лады, лады, ладкі,
Пабіліся бабкі
Пасярод рынку,
За рабую сьвінку.

А варыянт гэтай песьні гэткі:

Лады, лады, ладкі,
Пабіліся бабкі
Пасярод места,
За камок цеста.

Тут ясна, што «рынак» і «места» — гэта тое самае.

З часам характар места-рынку зь яго гандлем — крамамі, рамёсламі пашыраецца на ўвесь горад, а, з другога боку, горад траціць свае ўмацаваньні, як ужо непатрэбныя. Дык гарады ператвараюцца ў месты; адначасна з гарадамі шчэз і назоў «горад». Цяпер горадам можна зваць толькі гарады старавечныя, значыцца, умацаваныя селішчы. Магло-б яшчэ паўстаць пытаньне, ці ня зваць цьвердзяў (крэпасьцяў) гарадамі, але места зваць горадам — гэта памаскоўску.

Слова «места» перанялі ад нас і летувісы (miestas).

Малое места — гэта **местачка** — (не «мястэчка», бо гэта пад польскім уплывам). Насельніцтва места — гэта мяшчане, даўней яшчэ званыя месьцічамі. Прымета ад места — **мескі: мескія дамы, мескае жыцьцё** і г. д.

Назоў «места» замест «горад» ведамы ўжо з XIII в. З XV в. маем блізу вылучна «места», «местачка» (а ня «горад», «гарадок»), ды ў іх **мескія** людзі — месьцічы. Тры прыклады із СТТ: **усіх княжат... шляхту, места і ўсіх падданых нашых... аднымі правы... судзіці і справаваці маем.** 65; А гдзебы хто ня толька на палацу і дварэ, але ў месьце, на вуліцы, або ў дому і на каторам кольвек месцу, у месьце том, гдзе мы самі будзем, каго раніў..., такой-жа віне падлегчы маець. 745; на неаселага пазоў... маець быці прыбіван у брам замковых і мескіх. 74—25.

Колькі прыкладаў з МА: **каторыі людзі мешкаюць пад прысудам гарадзкім, тыі людзі войт і мяшчане за сябе былі забралі ў права мескае.** І мы з таго дасматрэўшы, урадзілі так: каторыі людзі пахоцяць з права мескага ў гарадзкі прысуд, тых маець намесьнік наш судзіці; войту і мяшчанам у тыі людзі ня надабе ўступаціся. 7, л. з 1499; пад прысудам мескім права майдэбурскага належалі, а не пад прысудам замковым. Тм. 72, з 1595 г.; прыказуем вам, абы ясьце мяшчан места Менскага адсылалі (л. з 1591 г., б. 48).

Зь менаваных прыкладаў відаць, што «гарадзкі» значыць тое самае, што «замковы».

У старых беларускіх памятках ёсьць мільёны прыкладаў на «места» ў значэньню маскоўскага «горад» і ані няма прыкладаў на «горад» у гэтым значэньню.

Сяло адказвае м. «деревня», п. wieś, **wioska** бяз розьніцы, ці ў сяле будзе царква або касьцёл ці не.

На ціхой сенажаці за сялом у сьвежым сене ляжаць добра. КУЛЯШОЎ: У ЗЯЛ. ДУБРОВЕ 50; **гдзе бы ся што таковага... стала, у месьце альбо ў сяле,** СТТ. 202. Сяляне на сёлах ані ў дамех сваіх нічога прадаваці ня маюць, але да мест і местачак усе... вазіці... вольна. СТТ. 487-5. **Калі-б без азану ў каторам месьце або ў сяле азан ня пеўшы, намаз пелі-б, вольна цэсару казаць тых людзей выцяць.** Аль. кітаб 88 і 17. Прыметнік ад «сяла» ёсьць **селавы** (= м. деревенский, сельский, п. wiejski, wioskowy). Пркл.: **Селавая баба пайшла.** ІГ.

Аднасель. АР. — м. хуторь, п. kolonja.

(Далей будзе)

Прадстаўніцтвы „Бацькаўшчыны"

ПАЗА НЯМЕЧЧЫНАЙ:

1. **У Бэльгіі:**
   Mr. Karas Leonid, 19, Place Hoover, Louvain, Belgique.
2. **У Ангельшчыне:**
   The Whiteruthenian Editorial Foundation 52, Penn Road, London, N. 7. England.
3. **У Францыі:**
   Mr. Symaniec Vladimir, 15, rue du Ltn. Boncour, Neuilly s/Seine, France.
4. **У ЗША:**
   Mr. B. Danilovich, 222 Suydam St. New Brunswick, N. J. U.S.A.
5. **У Канадзе:**
   Mr. Joseph Corny, 270 Clinton Str. Toronto, Ont., Canada.
6. **У Аргентыне:**
   Asociacion Bielorusa en la Argentina calle Coronel Sayos 2981, 4 de Junio prov. Buenos Aires. Argentina.
7. **У Аўстраліі:**
   Mr. Jackievic Donat, 60 Fisher Street East Brisbane, Q-ld, Australia.
8. **У Вэнэцуэлі:**
   Dudzickj Vladimir, Crucesita a San Miquel 74, Caracas, Venezuela.
9. **У Новай Зэляндыі:**
   Mr. Karanieuski Marian, R. N. Z. A. F. Station Taieri. Otago. New Zeeland.

ЦАНА «БАЦЬКАЎШЧЫНЫ ПАЗА НЯМЕЧЧЫНАЙ

1.	ЗША	15 цэнтаў
2.	Канада	15 цэнтаў
3.	Вялікабрытанія	1 шылінг
4.	Францыя	40 франкаў
5	Аўстралія	1 шылінг
6.	Аргентына	2 пэзо.
7.	Бэльгія	5 франкаў

Ува ўсіх іншых краінах раўнавартасьць 15 цэнтаў ЗША за 1 эгзэмпляр.

З прычыны дэвізовых абмежаваньняў у Нямеччыне грошы за «Бацькаўшчыну» з усіх краінаў паза Нямеччынай просім перасылаць на наступны адрас:
Paul Urban
19, Place Hoover, Louvain, Belgique.